8
3-d
20

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
33 A
12

17
d
3
8. 3. d. 20.

Coll. Rom. Soc. Iesu cat. inscrip. Bib. Maioris.

IANI GVLIELMI

ADVERSVS C. SIGONIVM ASSERTIO;

Non eſſe aut M. Tullij, aut ſatis dignam M. Tullio, eam quæ illius nomine venditetur Conſolationem.

AD V. CL. PETRVM DEL-BENIVM.

M. Tullij nonnulla obiter explicantur aut emendantur.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

LVTETIÆ,

Apud ÆGIDIVM BEYSIVM, ſub inſigni albi Lilij, via Iacobæa.

cIↃ. IↃ. XXCIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

IANI GVLIELMII ADVERSVS CAR. SIGONIVM ASSERTIO;

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Non eſſe aut M. Tullij, aut ſatis dignam M. Tullio; eam quæ illius nomine venditetur Conſolationem.

AD V. CL. PETRVM DEL-BENIVM.

VIDE quanti ſit apud me ſumma virtus tua, & ſingularis humanitas, Petre Del-beni, vir præſtantiſſime, & omnibus cum ingenij, tum animi muneribus cumulate, quod præſenti tibi & ſerio cohortanti propemodum pernegaram, certe valde recuſaram; id ne abſenti & tacito fortaſſe conuicio flagitanti diutius de-

berem, peruicit pudor meus, & excitata amore illo amabiliſſimo tuo mutua beniuolentia. Meminiſti enim profectò, cum tu nuper domi tuæ iudicij mei peteres indicationem de Conſolatione, quæ, vulgo non ita pridem obiecta, M. Ciceronis eſſe diceretur; neque contentus eſſes eo, quod oſtendebam coram; quin litterarum præterea teſtimonium, & tamquam conſignationem ſententiæ requireres; ab ea me omnino cogitatione vehementer refugere, & multum diuque aduerſus animi tui ſententiam tergiuerſari. Nam & occupato mihi curis maioribus, quarũ particula quædam tibi non obſcura eſſet, huc deſcendere nec vacare, nec libêre ſane, aiebam: & tunc cum-maxime Auaricum Biturigum, Iacobi

Cuiacij omnium omnis memoriæ iuriſconſultorum longe principis audiendi cauſſa, iter adornare. accedebat huc, quod mihi omnis opera ſuperuacanea fore videretur, quam poſiturus eſſem in cõfutatione eius libelli, quem nemo paullo humanior Cicerone ſatis dignum ab ipſo ſtatim ortu exiſtimauiſſet: vulgus tantum more ſibi ſuo, nouitate ipſa rei commendatum, cupide & ſitienter arripuiſſet: imperitis autẽ medicinam fieri non ratione, cuius lumẽ reformidarent; ſed tempore, quo calor ille cupiditatis ſenſim tepeſcere ſoleret, ac denique refrigerari. Hîc tu me perculiſti (fateor) incredibili nuncio, & cui, niſi abs te, Del-beni, fides mihi vix fieri ſolo verborum teſtimonio potuiſſet. Carolum enim Si-

gonium narrabas, ſummum virum, & veſtræ Italiæ in omni genere politæ & elegantis doctrinæ pæne principem, ita & varietate argumentorum tutari, & inſigni quadam laude cumulare eá, quæ mihi plebeculæ dumtaxat oblectamentum videretur, Conſolationem; vt a nemine præterquam a Cicerone profectam, velle quidem omni ope nobis etiã ſi poſſit, ſibi certe perſuaſiſſe videatur. Quod mihi cum nouum & inopinatum plane accidiſſet, ita tum inter nos diſceſſimus, vt & tu librum reciperes ad me miſſurum, ſimul ab amico quodam tuo, qui ea ſe lectiuncula delectaret, redderetur; & ego minus iam obſtinate ac peruicaciter abnuerem morem gerere voluntati tuæ, &, ſi quid eſſet ad quod dicendum

putarem, id notatum & pro captu meo refutatum ad te tranſmittere. Itaque acceptas nudius tertius eas Orationes duas, incitatus aliquot diecularum mora, pellegi magna ſane cum auiditate, neque minori voluptate. Magnũ enim ingenium, multam memoriam, ſummam dicendi copiam C. Sigonij libenter recognoui, notam mihi ex eruditiſſimis eius viri & vtiliſſimis rei Muſicæ de omni omnium ferme gentium antiquitate commentarijs. ſed, vt liberè confitear id quod ſentio, tantam doctrinæ vim in tam inanes ſententias incidiſſe, ſiue imprudentia, ſiue (quod magis arbitror, & quod de tam claro homine ſentire magis par eſt) voluntate ſua, vt in argumento infami oſtentaret diuitias elo-

quentiæ ſuæ; id vero non mediocriter dolebam. Sed vt de ipſo illo opere; quod Conſolationem M. Tullij eſſe, me, vt ſcis, acriter reclamãte; multi crediderunt tamen, & etiam nunc credunt; quid mei iudicij ſit, in initio vniuerſim & breuiter exponam; neque indocti hominis, neque indiligentis eſſe cenſeo: ſed plane & philoſophiæ, & vero Ciceronis in primis ſtudioſi; tametſi ingenio neque ad illam comprehẽdendam, neque ad hunc exprimẽdum, vel acuto ſatis; vel accommodato. Quod vincunt ſententiæ interdũ ſeueræ & graues; ſæpius proculcatæ & vulgares, nonnumquam & a ſe ipſæ & a ſapiẽtiæ præceptis abhorrentes; etiam verbis fere incondite poſitis elatæ ũta elucente inter omnia imitatione, vt in

pueriles ineptias perſæpe prolabatur. Neque non tamen exiſtimare quis merito poſſit ſtudium tam ſerij laboris probari potuiſſe eruditis hominibus, & per ſeſe ad famam nonnullam peruenire, ſi imitationem præ ſe tuliſſet, & ſuo nomine in publicum prodire, nõ alieno Ciceronis maiorem copiis ſuis famam colligere voluiſſet: cuius tantum abeſt, vt ſimilitudinem & tamquam imaginem viuam expreſſerit, vt & longiſſimo interuallo, & iniquiſſimis paſſibus vix veſtigia ſatis recte ac conuenienter perſequatur. ita habet ille quidem id quod captauit, vt legatur a pluribus; ſed & illud, quod non captauit, vt in omnia diligentius anquiratur. Quam ob cauſſam indignari, & moleſte ferre non debet, ſi næui & maculæ

paſſim in omni corpore nudētur, & tanquam digito intento omnibus indicentur. Mali enim moris, peioris audacię, peſſimi exempli in poſteritatem eſt, optimo latinitatis auctori tot poſt ſæculis libros etiamſi non peſſimos, at certe iſta majeſtate diuini viri indignos, obtrudere: & ad hāc fraudem confirmandum magnæ auctoritatis ſenes ſiue incautos impellere, ſiue inducere prudentes, qui quantum alios mouerint, neſcio: me quidem certe ad credendum illicere non potuerunt; quia nihil cur a priore mea ſententia deſciſcerē, attulerunt. Quid enim dicit vir omni eruditione, prudētia, eloquētia ornatiſſimus C. Sigonius? Nam lubet iam pedetentim in controuerſiā ipſam ingredi, & ad vnamquamque rationē

ponderandam ſingillatim acce-
dere. recte an ſecus, tuũ iudicium
ſit, Del-beni, qui & huius libelli
ob varietatem rerum grauium at-
que vtilium perſtudioſus es, & in
ipſius Sigonij primis amatoribus:
vel quia tanta eius in bonas litte-
ras beneficia, vel quia nobiliſſimę
& antiquiſſimæ patrię veſtræ Ita-
liæ iam diu alter oculus & ſingu-
lare ornamentum eſt. Neque ve-
ro hîc vllum ordinem nouum ex-
ſpectabis, præter eum quem eru-
ditiſſimus homo ſequitur: quem
dum lego, vt quidque nõ proba-
uit animo meo, enotaui, & per-
tentaui, an labefactari poſſet, an
ea eſſet diſertorum in omni re di-
uinitas, vt ne a veritate quidẽ ipſa
eorum ſententiæ peruelli ſine pa-
ri verborũ vbertate poſſint. Quid
igitur ait Sigonius, cur hic liber a

Cicerone potius conſcriptus, quã ab imitatore aliquo effictus exiſtimari debeat ? præſertim cum multa ſuſpicionum ſint argumẽta, & non nouam hanc conſuetudinem videamus in M. Tullij nomen inuadendi, neque heri aut hodie natam, ſed vel ipſius cõfeſſione iam inde a M. Quinctiliani & Annæi Senecæ temporibus vſque ad hãc ætatem propagatam? aut ſi M. Fabius falli potuit falſa declamatiuncula, re tam recenti, tali ipſe ingenio, & tanto vſu dicendi, nos tãto poſt tempore, nequaquam ſimili aut mentis acumine, aut doctrinæ magnitudine, adumbrata quadam rerum & verborum imagine decipi non poſſumus ? Non hercle, inquit Sigonius. *Nam illi in alio quodam ſe rerum genere exercuerunt, quippe*

ſinxerũt orationes, id eſt, eas actiones complexi ſunt, quas neque Cicero attigerat, & ipſi facile conijcere ex propinquitate ſæculi poterant: atque omnino acta illa inſeruerunt, in quibus etiam fallentes nulla vmquam, ſi ſibi conſtitiſſent, refelli hominum memoria valuiſſent. denique ea perſequuti ſunt, de quibus nemo ante loquutus erat, & quæ, cum omnino nulla fuiſſẽt, liberam ad fingendum ſine mendacij ſuſpicione poteſtatem omnibus tribuebant. At vero qui conſolationem Ciceronis effingendam hoc tempore ſumſerit, ne ille non ſolum difficile cum eo certamen inſtituit; qui in hoc genere admirabili excelluiſſe ingenij gloria fertur, ſed etiam ea tractabit, quæ longe a ſua memoria notitiáque remota ſunt, & ſolida doctrinæ monimenta reſtituet, in quibus nullam, vt ibi, res ipſa materiam ad comminiſcendum

ſuppeditabit, quod tota in varietate veterum dictorum factorúmque poſita ſint: quæ ex ſolis philoſophorum atque hiſtoricorũ ſcriptis poſſunt hauriri: quæ quidẽ Cicero cognoſcere facile potuit: huic vero ne in quiete quidem videre iam prorſus amiſſa licebit. demum ea perſequetur, quorum multa veterum teſtimonia exſtant, non ſolum eorum, qui ipſa ſtudioſe legerunt, ſed ipſius etiam qui prodidit Ciceronis; quorum vnum ſi forte omiſerit, continuo falſi reus agetur. Hæc ille. in quibus primum hoc nouum mihi & admirabile occurrit, orationes Ciceroni affingi falſas poſſe; doctrinas ſerias non poſſe: deinde, quæ ille non attigerit, tractari fortaſſe ſimiliter poſſe; quæ attigerit, etſi deperierint, inimitabilia eſſe. denique, ea quæ hominũ memoriam fugiant, fraudi &

mendacio patêre;quę tempus ipſum & longa ætas funditus ſuſtulit,iiſdem malis obnoxia non eſſe. Nam primum quid intereſt oratorium opus an philoſophicum exprimas, cum vtrobique rerum & verborum imitatio requiratur? Deinde quid ad cauſſam pertinet, numquam ſcribſerit Cicero,an ſcriptum interciderit? etſi fama ſcripti permagna eſt. res enim certe quæ periit, & ex hominum notitia euanuit,in eadem condicione eſt, qua eſſet, ſi nullo vmquam tempore fuiſſet. Præterea potuiſſe iſtos ſuperiores etiam falſa inſerere, concedo. at num minus potuit is, qui hoc tempore Conſolationem effinxit? non,inquit Sigonius. *nullam enim, vt ibi, res ipſa materiem comminiſcendi ſuppeditabit.* illa vero

longe maximam. quid enim aut inueniri vberius, aut pertractari ornatius poteſt hoc genere, quo conſolamur afflictos? An tu omnem philoſophiam interiſſe putas, vt præcepta & ſententiæ; aut omnem hiſtoriam, vt exépla ſatis multa conquiri & expromi non poſſint? Hiſtoriam certe non putas, quem ego ob ſingularem antiquitatis & rerum geſtarũ ſcientiam hiſtoriam viuam appellare ſoleo. Quod ſi Crantoris, Theophraſti, Xenocrati in hoc genere deſideramus amiſſa monimenta; at Platonis, Plutarchi, M. Tullij ipſius, Senecæ, aliorum ſane multa verſantur in manibus, quæ ad illorũ etiam obſtructos iam nobis & tenebris vetuſtatis interclusos fõtes tamquam manu ducunt. vnde depromere locos diſ-

puta-

putationis quid fuit negotij? Nā de fragmentis quod adiicis, ſubleuaſti tu illum iam diu hoc metu tua diligentia. qua tamen ipſa quam prudenter vſus ſit, videbimus, neque ita multo poſt. Nunc hoc te moneo, ſi pateris, quoniam quidem neminem tanto interuallo temporum auſurum credis, aut falſam hiſtoriolam componere, aut philoſopho cuius libri perierint non ſuam ſententiam tribuere; caue omnium ingenia æſtimes tuo, vir optime: qui qua es incredibili naturæ bonitate, certe non faceres. At ſunt qui id flagitium nullum habeant, qui noſtram credulitatem ſuam occaſionem putent: quibus aures noſtras dedere; quid aliud eſt, quam dignitatem litterarum, & ſcriptorum veterum integrita-

tem prodere? Deſiderius quidem Eraſmus, auctor ad hanc rem ſane locuples, ſe puero narrat fuiſſe, qui cum M. Tullij recenter multa eſſent reperta, & magna eruditorum auiditate excepta, ludum & iocum facerent Ciceronis amatores paullo incautiores; cuiuſmodi magna huius generis pars eſt. texere enim epiſtolas, aut oratiunculas conficere ſolitos, & recitare pro Ciceronianis. quæ cum illis admirabilia, diuina, ſingularia viſa eſſent, & exſcripta religioſe; rem, vt eſſet, aperuiſſe, & ſtultam ſimplicitatem omnium irriſione pœnas dediſſe. Ex hoc genere, quantum video, hic fuit declamator: qui collectis de vitæ humanæ miſeriis, de morte, de diis immortalibus, de animorum inmortalitate, de piorum præ-

miis plurimis hincinde, ſed ex ipſo maxime M. Tullio locis, & iis in ordinem non incommodum digeſtis, etiam comprehenſionibus ſententiarum, & verborum collocationibus aliquot annorum labore conformatis, centones ſibi non incommode & non infabre conſuiſſe viſus eſt: quibus ſi circumdediſſet pulcerrimum oratorem, & nos eam ſutelam pro veſte lugubri amplecteremur, e latebris in medium proſiliret, & ſibilis irridentium theatra eruditorum compleret. quod quidem neſcio an futurum ſit, & diuulgata falſæ Cõſolationis per Europam fabula ſeſe indicaturus tam præclari facinoris auctor: vt quam ſuo nomine numquam certe adſequutus eſſet famam, eam vel hoc diuturniorem ſpe-

ret, quod Ciceronem ſubtiliſſimo homini C. Sigonio viſus ſit, non ſolum adumbrauiſſe; nam hoc tamen cum nonnullis ei commune fuiſſet; verum etiam multis partibus ſuperauiſſe: quo certe ne ipſe quidem, niſi impudentiſſimus ſit, vmquam adſpirauit. Deſinant ergo viri docti & acuti argumentum hoc modo conclude-re. Sententias quas aut ex Cicerone aut ex aliis nouimus omnes hîc videmus: de vitæ humanæ miſeriis egiſſe ſe dicit in Conſolatione; hic agit: alia multa, quæ facturum ſe filiæ cauſſa Attico ſcribit, hîc ait feciſſe: omnia & argumenta & membra apte & concinne cohærent. Habeat igitur compoſitionis germanæ fidem. quid enim horum eſt, quod imitator neque hebes neque in-

diligens non & potuerit præſta-
re facile, & debuerit certe? Tam-
etſi non ita accurate collegit om-
nia conſolandi præcepta, vt non
multa huc addi poſſint. quod ap-
parebit, ſi cui Senecæ, Plutarchi,
aliorum expendere vacabit. & id
ipſum magnum ſane momētum
eſt, cur hic partus ſubditicius ſit.
nam ei nihil in ſuo genere vm-
quam ſimile fuiſſe ipſe Cicero, o-
ptimus ſui ipſe operis exiſtima-
tor, indicat: & hoc vnum longe
difficillimum fuit, ſecundum co-
piam & varietatem dictionis, ad-
ſequi imitatorem: cetera, vt nihil
eorum omitteret quæ apud Cice-
ronem aut Lactantium dicta ſunt
de Conſolatione, facilia, vt etiam
illud, vt non incommode cohæ-
rerent partes, & omnia plana per-
ſpicuaque eſſent. quod mihi frau-

dis vel maximam ſuſpicionem mouit. Multo enim maior fides facta eſſet, ſi lacunis & maculis oblitus prodiiſſet, & ſitum illum cariemq. tantæ vetuſtatis hiatu partium & multarum cicatricum recentibus veſtigiis præ ſe ferret. quod in ipſis illis diuinis monimentis quibus redintegrandis tot viri eruditiſſimi certatim operam dederunt, tamen cotidie adhuc nos magno noſtro & moleſto cum labore experimur. Itaque ne hoc quidem vllam in partem valet, quod omnia hîc fragmenta compareant: nam fac abeſſe vnum, vel plura etiam; an propterea librum repudiares, ſi cetera conuenirent? Quæ hodie Plauti comœdia eſt, in qua non multa fruſtra requiramus, quę antiquiſſimi tamē & probatiſſimi gram-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

matici laudant? an eam ob cauſſam aut Amphitruo, aut Ciſtellaria, aut Truculentus Plauti in ſuſpicionē eruditis hominibus vmquam venit? non magis mehercule, quam aut de legibus, aut Academicæ Quæſtiones, aut Orationes quædam M. Tullio abiudicabuntur, quod in illis non reperiuntur quædam a magnis auctoribus multis ante ſæculis adducta. Prodit enim & probat ſcriptorem ipſa dictio, & rerum pulcerrimarum diuina pertractatio. quæ oſtendatur in hoc libello non par & æqualis, ſed affectata bellius paullo, Ciceronis eſſe concedam. nunc nihil me mouet ne illa quidem diſputatio, vbi hic ſcriptor legerit, quos nominat & habere ſe iactat auctores. neque enim, ſi nos fallere voluit, aliter

facere potuit, quam vt abs ſe lectos ſimularet. Nam de Theophraſti ſententia, mendacium ipſo ingreſſu a ſeſe ſatis aperte proditur. *Nam*, inquit, *ſi verum eſt, quod a Theophraſto alicubi proditum memoriæ mandauimus, orbem terrarum theatrum quoddam eſſe diuina mente repletum, &c.* Itane Cicero diceret, alicubi proditum, aut memoriæ ſe mandauiſſe, quod Theophraſtus diceret alicubi? at certe opinor libro de luctu conuenit ſententia. ſed oblita ſui nimirum fraus eſt, & ipſa ſua arte tenetur fallacia. Iam quod vehementiſſime ſe premere nos exiſtimat Sigonius, cum omnia genera conſolandi hic ait afferri, iam attigimus, aliter eum facere non potuiſſe, niſi inſcitiſſimus eſſet: & tamen nihil hic magnope-

re traditur, quod non e Tuſculani diſputationum fontibus in hunc riuulum defluxerit: ſed ita, vt iſthic aquam viuam, hîc lacunam hauriamus; illic irrigua omnia, hic arida multa conſpicemur. Quod vt magis intelligeres, Del-beni, cogitabam equidem cum ex Tuſculana prima, tum ex variis alibi Ciceronis verbis, quibus ſæpe innuit, quid egerit in Conſolatione, aut quid ſui confirmandi cauſſa faciat, facturuſue ſit, afferre plurima, & ex ipſis illis eſſe conſutas & cõtextas pleraſque male cohærentes ſententias docere. Nam hoc inprimis artificio animaduerteram placere ſibi huius libelli auctorem, vt aucupetur verba Ciceronis, de Conſolatione; & ea in rem ſuam, vbi ei commodum fuit, conuer-

tat:vt videlicet maior ſimilitudo maiores nobis præſtigias ob oculos obiiciat, & veritatis peruestigationem difficiliorem impeditioremq.reddat. Verbi cauſſa; dixerat M. Tullius, profuiſſe ſibi nonnihil Conſolationem, & fortaſſe an profore etiam ceteris: hic noſter in eandem ſentẽtiam non dubitat, *quin omnes rationes tam ſtudioſe collectæ e ſapientium libris iuuent & delectent.* & agnoſcis Ciceronianum loquendi morem. Ait idem Cicero, ſe naturę vim quandam attuliſſe, vt magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet: hic magnificus in alieno luctu oſtentator fortitudinis, id ſe facturum iiſdem pæne verbis pollicetur. Fatetur aliquando Marcus, quamquam ad ſe leuandum omnia colligat, om-

nem tamen conſolationem a dolore vinci: hic multo maiori animo & virtute inuertit ſentẽtiam, & effecturum ſe minatur, vt vincat dolorem conſolatio. Hæc igitur & alia compluria cogitabam inter ſe contendere, & cuiuis ante oculos proponere putidas ſane & frigidas in hoc genere affectationes ſimilitudinis. Verum id cum cogitarem facere, vidi poſtea ita hîc diligentem fuiſſe C. Sigonium, nihil vt mihi fere reliqui fecerit, niſi vt admirer, eum virum aut non vidiſſe hæc ex illis eſſe aſſimulata, aut vidiſſe, & diſſimulare potuiſſe; nobis etiam ante oculos proponere non dubitauiſſe. quid enim? nonne ad verbum ſunt pęne eadem omnia? nonne frigide hîc ſuis locis inculcata? nonne vbi Cicero digitum

dumtaxat intendit ad ea, quæ dixerit, tamen vberius loquitur, quam hîc, vbi iſta debuiſſent copioſiſſime tractari? in quibus ſingulis non libet immorari. odioſa enim res ſit, & peti ex oratione Sigonij facile atque animaduerti a quouis non imperitiſſimo poſſunt. Illud vero quale tandem eſt, quod primam Tuſculanam totam in hunc librum incluſerit? an, vt ait Sigonius, quia rem eandem poſtea repetere habuit neceſſe? etiamne verba mutuari pæne eadem, neceſſe habuit? Male de Cicerone exiſtimat, qui hoc exiſtimat. Sed quoniam exempla maxime eadem ob rei ſimilitudinem putat vtrobique poſita, conſideremus quædam eorum, quomodo ſint expoſita. De Argiæ ſacerdotis liberis, & Trophonio at-

que Agamede in Tuſculana legimus. *Primum Argiæ ſacerdotis* Cleo*bis & Biton filij prædicantur. nota fabula eſt. cum enim illam ad ſollemne & ſtatum ſacrificium curru vehi ius eſſet ſatis longe ab oppido ad fanum, morarenturque iumenta; tum ij quos modo nominaui, veſte poſita, corpora oleo perunxerunt; ad iugum acceſſerunt. ita ſacerdos aduecta in fanum, cum currus eſſet ductus a filiis, precata a dea dicitur, vt illis præmij darent pro pietate, quod maximum homini dari poſſet a deo. poſt epulatos cum matre adoleſcentes ſomno ſe dediſſe. mane inuentos eſſe mortuos. Simili precatione Trophonius & Agamedes vſi dicuntur, qui cum Apollini Delphis templum exædificauiſſent, venerantes deum, petierunt mercedem, non paruam quidem operis & laboris ſui; nihil certi; ſed quod eſſet optimum ho-*

mini. Quibus Apollo ſe id daturum oſtendit, poſt eius diei diem tertium. qui vt illuxit, mortui ſunt reperti. Iudicauiſſe deum dicunt; & eum quidem deum, cui reliqui dij conceſſiſſent, vt præter ceteros diuinaret; mortem eſſe optimum homini. Hîc vero de re eadem. *Itaque mortem in beneficij loco tributam a diis inmortalibus iis, quos maxime dilexerũt, traditum eſt. vt cum, Herodoto auctore, Argia ſacerdos, quod optimum filiis eſſet, a dea precata, eos reperit mortuos. Mortem autem tamquam optimam illis eſſe cõceſſam, credamus ſane Apollini Delphico: qui exoratus a Trophonio & Agamede, a quibus templum magnifice Apollini exædificatum Delphis erat, vt quod eſſet optimum homini tribueret, poſt diem tertium exanimes ſunt inuenti. quo munere iudicauit deus, & deus is, cui diuinationis partes*

a reliquis diis ſunt relictæ, mortem homini omnium rerum eſſe optimam. Hîc, vt cetera miſſa faciam, certe comprehenſio extrema tota detorta ex Cicerone eſt. nam in ceteris pæne voculas omnes conſectatum eſſe, apparet. illa vero, ſi quæ vmquam, frigida & inepta ταυτολογία eſt; *a quibus templum magnifice Apollini exædificatum erat.* Videlicet quia legerat in Tuſculana; *cum Apollini Delphis templum exædificauiſſent*; omittere dei nomen religioni habuit. Quid ego alia commemorem indidem depromta loco paullo inferiore, vt dolus eſſet tectior: de Sileni ſcito, de Euripidi verſibus, de Elyſij Therinæi diuino ſomnio? quæ ſane præteriſſem, niſi viri docti non afferrent modo, ſed etiam ipſo Ciceronis loco (o facinus!)

cõcinniora & pulcriora eſſe contenderent. Sic autem Cicero ſtatim poſt ea, quæ modo attuli. *Fertur etiam de Sileno fabella quædam: qui cum a Mida captus eſſet, hoc ei muneris pro ſua miſſione dediſſe ſcribitur: docuiſſe regem, non naſci homini longe optimum eſſe; proximum autem, quamprimum mori. qua eſt vſus in Creſphonte ſententia Euripides.*

Nam nos decebat cœtus celebrantis, domum
Lugere, vbi eſſet aliquis in lucem editus,
Humanæ vitæ varia reputantis mala.
At qui labores morte finiſſet graues,
Omnis amicos laude & lætitia exſequi.

Simile quiddam eſt in conſolatione Crantoris. ait enim Therinæum quendam

dam Elyſium, cum grauiter filij mortem mæreret, veniſſe in Pſychomantium, quærentem quæ fuiſſet tantæ calamitatis cauſſa. huic in tabella tris huiuſmodi verſiculos datos,

Ignaris homines in vita mentibus errant;
Euthynous potitur, fatorum numine, leto:
Sic fuit vtilius finiri ipſique, tibique.

Hic, vt memorem diſcipulum par eſt, ſatis induſtrie veſtigia ſubſequens magiſtri, hoc modo. *Sileni quæ fertur fabula; ſi grauioribus ludicra interdum admiſcere liceat; idem certe confirmat. qui captus à Mida miſſionem doctrina redemit. docuit autem regem, nunquam naſci optimum eſſe; celeritatem autem mortis proxime accedere. idemque Euripidis teſtimonio poëtæ ſapientiſſimi comprobatur. Sed Crantor noſter patri,*

filij mortem ægerrime ferenti, *reſponſum ait datum eſſe in Pſychomantio*, *filio ſuo bene beateq. eſſe*, *vtiliusq. futurum fuiſſe*, *ſi etiam pater pari ratione fatis conceſſiſſet*. Non faciam, quod homo eruditiſſimus non erubuit facere, vt hæc cum Cicerone contendam. vnum monebo. FERTVR verbum vides in hoc, quoniam idem in Cicerone vulgo eſt: quod non debet. Habent enim omnes membranæ, quas cum cura inſpexi, AFFERTVR. plane rectius: & capio eos, qui epilogum rhetorum in ſcholis decantarint. Sic exemplo primo dixit, *Primum Argiæ ſacerdotis Cleobis & Biton filij prædicantur*. & ſecundo, *Simili precatione Trophonius & Agamedes vſi dicuntur*. & nunc tertio, *Affertur etiam de Sileno fabella*. neque aliter concludit

mox locum, *His & talibus auctoribus uſi confirmant mox cauſſam.* Leue hoc argumentum ſcio pleriſque viſum iri; mihi non leue. animaduerto enim ſæpe hunc imitatorem peruerſione locorum, quæ eſt in noſtris editionibus, in fraudem impulſum eſſe. Cur autem in illis ſuperioribus Euripidi verſus non poſuit? an parum meminerat miſer, luctu ac mærore proſtratus? an potius hoc carioſa vetuſtas exêdit, vt e Tuſculana qui vellet poſſet reſtituere? ſcilicet ſi reperiret, quos falleret. Crantoris illud oraculum ſane nouo modo & ſingulari interpretatur. Nam ego ex græco illo, quem Plutarchus adducit,

> οὐκ ἦν γὰρ ζώειν καλὸν αὐτῷ, οὔτε γονεῦσιν,

& altero verſu latino, quem Ci-

cero, de illo expreſſum:

Sic fuit vtilius finiri ipſiq. tibique,

ex illis, inquam, hoc intelligebam. quoniam Elyſius mæreret, & filij cauſſa, cui ante iuſtam ætatem vita erepta eſſet; & ſua, qui herede vnico & ſuauiſſimo oblectamento ſenectutis careret; eximi ipſi vtrumque hunc ſcrupulum a genio: cum neque ex filij vſu fuerit in vita diutius permanere, ob calamitates imminentes; neque ex parentis, ob luctus quos acerbiores ex miſeriis filij percepturus fuiſſet, quam percepiſſet ex morte. Hoc igitur ego: ille imitator, quid ſequatur, ipſe viderit. nam, opinor, præter vanitatem & errorem nihil. Etiam hæc operæpretium eſt conſiderare. *Ipſe enim diſceſſus animi a corpore vel cum nullo, vel certe cum modico dolore*

ſit, & interdum ſine ſenſu, nonnumquam etiam, ſi recte ſapimus, cum voluptate. Sed quidquid ſit, totum hoc ita leue eſt, qualia ſunt ea quæ puncto temporis fiunt. Sunt enim ita expreſſa, vt dubitari non poſſit, de illis eadem Tuſculana prima. *Vbi igitur malum eſt, quoniam nihil tertium eſt? an quoniam ipſe animi diſceſſus a corpore non ſit ſine dolore? vt credam ita eſſe, quam eſt id exiguum? & falſum eſſe arbitror: & ſit plerumque ſine ſenſu; nonnumquam etiam cum voluptate. totumque hoc leue eſt, qualecumque eſt. fit enim ad punctum temporis*. Ne hîc tamen nihil de ſuo adiiceret noſter rhetor, & vt aptius caderet verborum circumductio, addidit; *ſi recte ſapimus*: quod profecto, ſi recte ſapuiſſet, numquam addidiſſet. Fac enim ſapientem æquo animo mori,

quod eſt veriſſimum, ideone etiam cum voluptate? Eſt enim voluptas iucundus motus in corpore. qui cum ſe incitauit vehementius; ſæpe naturam impetu diſſoluit, & hominem totum exſtinguit. Zeuxin pictorem, & comicum Philemonem, aiunt immoderato riſu ſolutos animam exhalauiſſe; Chilo e ſeptem Sapientibus Græciæ, & e nouem Lyricis Pindarus, atque de populo permulti alij lætitiæ magnitudine victi vitam profuderunt; nec deſunt, qui inter luſus veneris titillantem libidinem ferre non potuerunt. Ii ergo omnes non quia recte ſaperent, ſed quia vim voluptatis ſuſtinere non poſſent, occiderunt: quæ vndique efferuiſcens compagem imbecilli corporis diſiecit. Neque aliud ſigni-

ficare Ciceronem oſtendit manifeſto, quod de dolore mortis agit non de animo bene an male conſtituto: quem vt inminuat, ait interitum in morte etiam a voluptate ineſſe poſſe. Perperam ergo & præter mentem Ciceronis etiam hæc noſter rhetor effutiuit. Iam vero quam acute ſibi videtur expreſſiſſe hoc ex ſecundo Officiorum! *Eſt Dicæarchi liber de interitu hominum Peripatetici magni & copioſi, qui collectis ceteris cauſſis eluuionis, vaſtitatis, peſtilentiæ, beluarum etiam repentinæ multitudinis, quarum impetu docet quædam hominum genera eſſe conſumta; deinde comparat, quanto plures deleti ſint homines hominum impetu, id eſt, bellis & ſeditionibus, quam omni reliqua calamitate. Cum igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin homines ho-*

minibus plurimum & proſint & obſint. Sic verus & germanus Cicero: hic ſubditiuus & inanis quanto breuius! *Meritoque Dicæarchus in eo libro, quem de hominis interitu luculentum & eruditum conſcripſit, nihil habere dubitationis putauit, quin multo plures exſtincti ſint homines ipſa hominum ſæuitia & acerbitate quam omni reliquo genere calamitatis.* & tamen in tam breui ſententia non mediocre peccatum, librum laudare de interitu hominis, qui eſſet de humani generis calamitatibus & exitiorum cauſſis inſtitutus. Quod etſi Græcus ita inſcriptionẽ inſtituiſſet, quod non fecit; liquet mihi tamen, Ciceronem ſequuturum non fuiſſe, ob linguæ latinæ cõſuetudinem, & ſonum pleniorem. qua de eadem cauſſa idem maluit DE OF-

FICIIS opus ſuum nominare; cum Græci ſolerēt, περὶ καθήκοντος. Sed huiuſmodi imitationum exempla conſectari infinitum ſit. neque enim minor fere numerus eſt, quam huius libelli verſuum: & ab his paucis admonitus, quiuis quot volet obſeruare per ſe iam poteſt, qui in M. Tullij ſcriptis modo non plane hoſpes eſt. Sed quoniam C. Sigonius hinc ad fragmenta delabitur, & ab illis Ciceroni conſolationem nouam aſſerere conatur; quod non exiſtimet tantam diuinitatem poſſe cadere in noſtri ſæculi vllum mortalem, vt tam apte omnia includat in ſuum commentarium, quæ priſci ſcriptores tam diſperſe adferant: lubet hoc etiam perpendere, & examinare paullo diligentius. neque enim, vt meus

captus eſt, ita apte omnia, vt ille videri vult, puto illigata & intexta eſſe alieno operi. Primum igitur illud ex Pliniani operis prooemio adductum ab A. Patricio ſatis ſcite arripuit, & verbis Ciceronis, tranſcriptis ex Lucullo, inuoluit. *Sed ego Crantorem ſequor, cuius legi breuem illum quidem ſed vere aureum & vt Panætio placuit, ad verbum ediſcendum de luctu librum, quo acute vniuerſam doloris medicinam complexus eſt.* Hic primum illud quæro, quod ſæpe facio, ſoleatne ita putide Cicero ſuas etiam voculas, cum de re eadem iterum agit, repetere. Quam enim omnia ſimilia in verbis Ciceronis, quæ iam diu An. Riccobonus adduxit! *Legimus omnes Crantoris, de luctu. eſt enim non magnus, verum aureolus, &, vt Panæ-*

tius Tuberoni præcipit, ad verbum e-diſcendus libellus. Quis ille tam inſulſo cerebro, & tam craſſis auribus, qui in puerili periculo ferre poſſit tot verba aliunde tam aperte ſublecta? & nos ipſi Ciceroni tantam infantiam appingemus, neque erubeſcemus? Hoc ergo primum ex Sigonio quæro. Deinde, exiſtimabimusne nullam eum ſui facti cauſſam adieciſſe, cur Crantorem potiſſimum auctorem ſequeretur? Fecit id certe in Officiis, cur Panætium & Stoicos; & in libris de legibus, cur Platonem imitaretur. idemque in de repub. commentariis curauiſſe, multa argumento ſunt. Non veriſimile eſt igitur, hic prætermiſiſſe: vbi præſertim maxime opus fuerat. itaque ne obſcura quidem nobis ratio eſt. Nam natura

an voluntate noſtra & molli quadam animi inductione mærore afficiamur, in luctumq. abripiamur, magna quęſtio eſt, & exagitata diu multumq. a diſſidentium philoſophorum ſcholis. Crantor natura nos afflictari cenſuit, & huic parêre cum mediocritate quadam doloris, hominis putauit eſſe legi naturali obſequentis. ideo cedendum dolori, & indulgendum eſſe deſiderio noſtrorum, idq. ab humanitate ipſa nos doceri, exiſtimauit. Hoc M. Tullius ſequutus, excuſandi ſui ſatis magnum momẽtum habere credidit: quod vehemẽtiſſime commotus eſſet morte vnicæ & probatiſſimæ filiæ. Scripſiſſe enim Conſolationem in medio luctu, neque tam ſui plane confirmandi cauſſa, quam ab illo lugubri

fletu paullulum abducendi, ipſe multis locis teſtatur. Itaque hoc quod officio quodam pio & debito ſe facere exiſtimabat, vt valde doleret, id ſibi eripi nolebat. quod conantur Stoici, qui omnino lugendum negant; permittit Crantor, qui dolori adhibendum dumtaxat temperamentum cenſet, non fibras eius & ſtirpes omnes, id quod fieri poſſe non exiſtimabat, eſſe recidendas. huius ergo molliorem ſententiam probauit, quam in Conſolatione ad Apollonium Plutarchus recitat.

Μὴ γὰρ νοσοῖμεν, φησὶν ὁ ἀκαδημικὸς κράντωρ, νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις, εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο. τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ· τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς, ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. & Cicero in Tuſculanis venuſte expreſſit, vel diuine po-

tius,vt omnia. *Senſus adſit, ſiue ſecetur quid, ſiue auellatur a corpore. nam iſthuc nihil dolere non ſine magna mercede contingit immanitatis,in animo; ſtuporis, in corpore.* hic noſter non neglexit id etiam in ſuam rem conuertere; ſed ita deprauauit, vt ne latine quidem loquatur, quantum eius ego intelligo. *Eſt,*inquit,*quatenus homo doleat,& quod prudenter a Crantore dictum eſt, ſiue ſecetur pars aliqua corporis,ſiue auellatur, ſenſus adeſſe debet. iſthuc enim non dolere, fieri non poteſt, quin quemadmodũ feritatem corporis quãdam, ſic animi ſtuporem maximum indicet.* nam recte dici feritatem corporis,cum ſignificetur ἀναισθησία, non arbitror:Ciceronem quidem ſcio, vt pro Cælio, vt alibi, duriciam corporis,dicturũ fuiſſe. Sed vt cauſſam neglexit dicere,

cur Crantorem ſequeretur : ita tota in diſputatione hoc ipſum πάθος patris afflicti , & proſtrati maximo animi dolore, nuſquam exprimit & ſeruat; & ne conatur quidem. quæ enim pars libri eſt, quæ nos non dico ad luctum aut fletum impellat, ſed omnino cõmoueat paullo magis? M. Tullium ſi audire aut legere cotingeret, quis ille tam ferreus, qui non tam acerbum caſum , omnibus eloquentiæ luminibus illuſtratum, ſuis lacrimis nunc quoque proſequeretur, & fatis ipſis iraſceretur in aliena calamitate diſertiſſimi & præſtantiſſimi viri? At hic ſenex etiam lætatur, gaudet, exultat, triũphat denique omni hilaritate animi morte filiæ, quod eam cum dis agere æuum ex philoſophia didicerit; quod

memoriam eius fore ſempiternam ſperet. quæ ſæpe occurrent relegenti tibi, Del-beni, vt a me indicari loca nihil ſit neceſſe; & piget ſane tranſcribere. ita enim frigide hæc ipſa tractata ſunt; vt riſum mihi perſæpe, interdum ſtomachum excuſſerit, poſſe iſta pro Ciceronianis probari. At, dicet aliquis, tantumne ergo lamentatus eſt Cicero, cum ſeſe conſolari dicat? non tantum. ſed bonam partem lacrimæ, adeoque ſingultus etiam, abſtulerunt: cum de miſeriis hominum & huius vitæ acerbiſſime & vehementiſſime deploraret; non, vt hic, ſcholaſtice & male cohærentibus rhetorum locis: cum de ſuæ & de ipſius filiæ fortuna varia miſerabilique conquereretur: cum ſolitudinem inprimis ſenectutis ſuæ in

omnium maximarum rerum amiſſione lugeret. Quæ omnia cuiuſmodi fuerint, ſi voles ſuſpicari; vide ſis vel perparuam ad Ser. Sulpicium epiſtolam, qua conſolationi illius reſpondet; vel omnes ad Atticum libri duodecimi. aut ego vehementer fallor, aut hîc nugari, illic lamentari, hîc rhetoricari inepte, iſthic philoſophari erudite, dicturus es. Et dubitabimus, qualis fuerit in accuratiſſime ſcripto volumine, cum tam grauis ſit in ſcidis properanter effuſis? At profecit tamen aliquid conſolatione ſua. profecit. hactenus, vt fletum mærentem, vt ipſe vocat, & luctum imminueret; dolorem illum obſtinatum retineret. vt Marco noſtro dicere poſſemus id, quod Seneca Marciæ ſuæ in re eadem dicit.

Manet quidem tibi, Marcia, etiam nunc ingens triſtitia, & iam videtur duxiſſe callum, non illa concitata, qualis initio fuit; ſed pertinax & obſtinata. Sic enim illo loco legendum, non cum editis omnibus, *qualis in illo fuit*; aut cum quibuſdam viris eruditis, *in Liuia.* nam quid vetat, Del-beni, quoniam nihil agere & nugari in hoc luſu ſemel placuit, operam parum aut neceſſariam aut vtilem alia paullo vtiliore interdum condire? Itaque admonuit me hic locus, vt fragmentum etiam aliud, quod imitator intexuit in diſputationem de immortalitate animorum, eo adſcriberem, vt oſtenderem, illum non modo libros vulgatos in omnibus tranſſcribendis ſecutum, ſed ne paullo quidem veteriores, ſaltim vt nos paullo

tectius falleret, inſpexiſſe. Ait Cicero Tuſculana prima. *Hanc nos ſententiam ſecuti, his ipſis verbis in Conſolatione expreſſimus. Animorum nulla in terris origo inueniri poteſt. nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque fictum eſſe videatur: nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil ineſt, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat; quod & præterita teneat, & futura prouideat, & complecti poſſit præſentia: quæ ſola diuina ſunt. nec inuenietur vmquam, vnde ad hominem venire poſſint, niſi a deo. Singularis eſt igitur quædam natura atque vis animi ſeiuncta ab his vſitatis atque notis naturis. Ita quicquid eſt illud quod ſapit, quod vult, quod viget, cæleſte & diuinum eſt, ob eamq; rem æternum ſit, neceſſe eſt.* Hîc omnes

paullo antiquiores libri habent; & habent recte, vt arbitror. *quod ſapit, quod viuit, quod viget.* Nam mente, vita, motu circumſcribit animum hominis rationis compotem. Iam quid de illo fruſto huius libri dicam, quo cum conſecratæ Tulliæ memoria conſeruata eſt? Equidem vix audeo contra magnos viros, & magnæ auctoritatis, oratione contendere: & tamen res cogit, apertiſſimam ſententiam, & cum primis idoneam ad arguendam vanitatem ſubditicij libri, non negligenter præterire. quam præſertim vir pereruditus A. Patricius labefactare corruptela conatus eſt; Carolus autem Sigonius ex hoc recenti impoſtore ſeſe reconcinnare etiam, & verbis aliquot auctam renouare atque ſupplere, glorie-

tur. Ait Lactantius, ſcripſiſſe Ciceronem in Conſolatione. *Cum vero & mares & feminas cõplures ex hominibus in deorum numero eſſe videamus, & eorum in vrbibus atque agris auguſtiſſima templa veneremur; aſſentiamur eorum ſapientiæ, quorum ingeniis atque inuentis omnem vitam legibus & inſtitutis excultam conſtitutamq. habemus. Quod ſi vllum vmquam animal conſecrandum fuit, illud profecto fuit: ſi Cadmi, aut Amphionis progenies, aut Tyndari in cœlum tollenda fama fuit, huic idem honos certe dicandus eſt. Quod quidem faciam, teq. omnium optimam doctiſſimamque, approbantibus diis immortalibus ipſis in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium conſecrabo.* Hîc ſententiam loci anxie quærit Patricius; & tandem vt in aram, confugit ad mutationem

ſcripturæ:quod hîc certe minime fuit neceſſe. Quid enim clarius, quam hoc dicere Ciceronem? ſi colantur religioſe in dis mares & feminæ, maiorum ſapientiæ credendum eſſe, & ſtatuendum ab hominibus perueniri ad deos: & certe ſi vllum animal conſecrandum fuerit, hominem potiſſimum fuiſſe; qui animantium omnium generibus antiſtaret dignitate & præſtantia longiſſime. quod ſi autem ex hominibus feminæ etiam in cælum ſublatæ ſint, vt Semele, vt Chloris, vt Helene; ſuam quoque Tulliam idem promereri ſanctitate vitæ & excellentia doctrinæ. hunc ſenſum quis non probet, aut eruat? vt mirer, quid eruditiſſimis hominibus nubeculam in tam clara luce ob oculos offuderit. Sed operæpre-

tium eſt videre, quo modo hæc imitator adduxerit. nam cenſent magni viri, artificio hic inprimis vſum admirabili atque ſingulari. *Qui ergo*, inquit, *ad hominum vitam vel adiuuandam vel excolendam atque exornandam aliquid attulerunt, quique virtutibus rerumq. geſtarum gloria præſtiterunt, eos nemo dubitet iure deos habitos, diuinoq. cultu affectos eſſe. Neque ego vllo pacto auderem hoc primus prodere. non enim tam ſtudioſe quæ laudari poſſunt appeto, quam reformidare ea ſoleo, ex quibus poſſit aliquid vel leuioris culpæ redundare. Cum vero & mares & feminas complures in deorum numero eſſe videamus, & eorum in vrbibus atque agris auguſtiſſima templa veneremur; aſſentiamur eorum ſapientiæ, quorum ingeniis & inuentis omnem vitam legibus & inſtitutis excultam*

habemus. tantis enim ducibus aberrare non poſſumus: nec a nobis, ſed ab illis ipſis quos ſequimur, rei tam iuſtæ ac debitæ ratio repoſcetur. iure enim feciſſe putandi ſunt, qui ne quem virum aut feminam præclare meritam debito honore ſpoliarent, eorum memoriam ſanctam venerandamq. eſſe voluerunt. nos autem iniuſte ageremus, ſi quos pari cultu veneratioeque dignos cognouimus, eos pateremur ſilentio præteriri. Neque hoc de te vna, mea Tullia, dictum volumus, cuius exſtabunt virtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ ad omnem æternitatem impreſſa veſtigia, ſed de iis omnibus, quos tali honore dignos aut ipſi vidimus, aut futuro tempore poſteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amiſſam, aut mihi penitus ademtam velim dicere: cum illuceſcat menti meæ quotidie magis

præclariſſima nominis tui tuarumq; virtutum gloria. vigebis autem memoria, quamdiu monimenta exſtabunt illa; quibus eximia conſignata ſunt tam excelſæ laudis teſtimonia. quæ ſempiterna fore, cum præſtantiſſima ſint, plane confidere debemus. Tibi igitur numquam me debitum perſoluiſſe officium putabo; niſi de me optime meritam, quem eximie coluiſti; ac de patria, quam ſemper ornaſti, ſupremo honore decorauero. Id autem facile conſequar: cum is locus quem tibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem. noſtra vero, ſi qua erit ex ea re conſolatio, quæ magna certe erit; aut ſi qua laus ex paterna pietate, mihi certe iucundiſſima acciderit. nihil enim aliud vel audire, vel memoria repetere libentius poſſum; quam me in eam, quam ſumme dilexerim, ſummeq. diligendam merito ſuo cenſuerim, quam

maxime pium gratumq. eſſe. cum præſertim in alienos, quia de ſe optime meriti erant, tam prolixos liberaleſq. ſeſe, & maiores noſtri, & exteri præbuerint. Quod ſi vllum vmquam animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecrauerunt Ægyptij, quod nullum profecto fuit: ſi Cadmi, aut Amphitrionis progenies, aut Tyndari in cœlum tollenda fama fuit; huic idem honos certe dicandus eſt: quod quidem faciam, teq. omnium optimam doctiſſimamque, adprobantibus dijs immortalibus ipſis in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium conſecrabo. In his tam anquiſitis ambagibus quot ſunt, quæ reprehendi iure optimo poſſint! Primum, an Cicero primus prodidit, deos ex hominibus fieri beneficiorum in genus mortalium magnitudine? neque id dicere

audebit quiſquam; & ſi dicat, ex illo ipſo Cicerone confutabitur. Et tamen hinc quoque ſententiæ ſuæ firmamentum adſtruere Sigonium video. in quo moneo optimum uirum, vt diligenter circumſpiciat, quomodo poſſit a mendacio defendere, vt ille vult, Ciceronem; vt ego, Ciceroniaſtrum: cuius hoc certe non minimum peccatum, in tam aperta & manifeſta re tam turpiter offendiſſe. Deinde, cur illa tam verboſa vni continentiq. fragmento, niſi nos Lactantius fallit, interiecit? an omiſit Firmianus, vt ſuæ cauſſæ non ſeruientia? immo hic noſter ſententiam loci non vidit, & iſta Patricij dubitatione in fraudem impulſus, belle ſe hac declamatiuncula locum interpolaturum exiſtimauit, ſi laudem

Tulliæ, & ſuam pietatem, & maiorum auctoritatem interſpergeret. In quibus ipſis exornationibus tamen quid eſt, quod ait; *ſupremo honore decorauero?* an hoc vult dicere, iuſtis ſollemnibus? at ea iam aut facta erant, aut certe fieri rite poterant, etiamſi locus conſecrationem aut perpetuam memoriam non haberet. an intelligit honorẽ ſupremum eum, qui poſſit in hominem conferri maximus ampliſſimuſque? Scilicet ita intelligere. nam id euincunt ea, quæ ex epiſtolis aliquot ad Atticum proximæ comprehenſioni illigauit. Sed eo modo vbi loquitur alias noſter Cicero, aut alius auctor non malus latinitatis? Nam *ſummos honores* latini ſemper dicunt, maximos cum intelligunt; cum vltimos, hoc eſt,

funebrium exſequiarum, *ſupremos*. & ita Virgilius accepit; ad cuius locum reſpexiſſe potuit imitator; etſi parum perſpexit ſententiam:

-egregias animas decorate ſupremis
Muneribus-

Sed vt hæc mittamus, quæ longa ſunt, & in hac feſtinatione omnia exanimari non poſſunt, illud tandem quale eſt, quod ait nullum animal conſęcrandum fuiſſe? Itane vero, noue Arpinas, nullum animal conſecrandum fuit? ergo ne homo quidem; &, ſi tibi conſtare vis, nec Tullia. niſi fortaſſis aut homines in animalibus cenſeri tibi non placet, aut feminas in hominibus. quod vt probes Dialecticis, ſudabis ſatis: neque tamen, vt probes; quod fieri nullo modo poteſt; ſententiam ex

iſtis tuis verbis vllam idoneam elicies: niſi ego nihil video. Verum profecto noſter rhetor homines eſſe animalia non putauit: vt idem ne feminas quidem homines eſſe exiſtimauit. quod ſi planum facio, ecquid cauſſæ eſt, cur Ciceroni hæc tam ignominioſa falſæ & certe indignæ tanto ſcriptore Conſolationis macula detrahatur? Audi igitur de mulierum incommodis ῥητορεύοντος; ſed ita, vt Marcus noſter ranunculos ait, in palude vaticinantes: nam exprimit tandem dolor animi & rei indignitas veram a me vocem, & iſti impudenti confidentiæ debitam. *Maritos*, inquit, *ſæpe fatuos, parum de re domeſtica ſollicitos, pecuniam profundentes nanciſcuntur. ex quo paupertas & luctus: quibus malis eo premuntur grauius;*

quod non, vt homines, indagare poſſunt, qua maxime ratione medeantur incommodis, rebuſq. ſuis conſulant. Vides ne eum hoc dicere, mulierculas incommodis ſuis occurrere remedio non poſſe; homines, hoc eſt vt accipere nos neceſſe eſt, viros poſſe? quod illis & animi & conſilij minus ſit, & vmbris parietum contineantur, hi & fortitudine prudentiaque nitantur, & in luce vitæ atque communitate ciuium ſatagant, rerum ſuarum. Sed ad hunc eundem erroris ſcopulum iterum illidit inferius. *Ac niſi turpe videatur homines a mulierculis multo certe imbecillioribus fortitudinis exempla petere, repetamus ex hiſtoriis Aſdrubalis vxorem.* Satiſne manifeſto oſtendit, ſolos ſe homines nouiſſe, qui mares ſint? quia vulgus Italiæ & Galliæ ἰδιω-

πιϛμῷ linguæ patriæ ita vſurpet. quis autem neſcit, aliter ſolere latinos? aut quis exempla requirit, qui meminit Seru. Sulpicium in conſolatione ad ipſum M. Tullium de hac eadem Tullia ſcribere; *quoniam homo nata erat?* & tamen hæc & huiuſmodi ſermonis dehoneſtamenta non ſolum vetera dicere; ſed etiam, ſi dis placet, Ciceroniana audemus. Verum ad fragmentum ſuperius, vnde huc delapſus ſum, redeo. Mihi ergo dubium non eſt, quin docuerit M. Tullius, vnde ad nos proueniret ingens vtilitas, ea in deorum numerum á maioribus relata eſſe. ita Ægyptios eas beſtias, a quibus aut defenderentur aut adiuuarentur, conſecrauiſſe: ceteras gentes præclaros viros & de rebus publicis optime meri-

tos,

tos, aut feminas honeſtate & virtute inſignes, in cælum cultu ſuſtuliſſe. Huic diſputationi conuenit examuſſim hæc concluſio. ex animantibus maxime hominem fuiſſe diuino cultu afficiendum: ex hominibus præſtantiſſimum quemque, ſiue marem ſiue feminam: in iis autem eſſe Tulliam. Neque diſſimulabo hoc quoque, in tribus illis, quorum progeniem ait in cælum perueniſſe, ſubobſcurum eſſe, quem dicat Amphionem; Sic enim in Lactantio etiam nunc editur. niſi quod legere me memini, filiam eum habuiſſe Chloridem: quæ ſi eadem eſt, aut Ciceroni noſtro eadem eſſe viſa eſt cum dea florum; recte & ordine adiunxerit illam Semelæ & Helenæ. de quo tamen nihil definio. ſed neque

imitatorem laudo, qui Amphitruonem repoſuit; vt ante illum ipſe Sigonius,& Patricius. repugnant enim & editi & ſcripti libri Lactantij, quos ipſe vidi; & de mulieribus tãtum loqui, conuenientius ſit argumento. tu cogitabis,Del-beni; nos ad inſtitutum. Ecquid enim aut diſſimulare poſſumus,aut Sigonij auctoritate demoueri, quin aperte præ nobis feramus, illud parum apte videri inſertum fragmẽtum; aut, vt planius dicam, valde inepte? *Cedo! en manum tollo!* Ait hoc Lactantius poſitũ a Cicerone,cum, poſt commemoratos permultos ſuos caſus aduerſos, quos fortiter pertulerit tamen, & conſtanter retuderit, ſubijceret; hoc vulnere amiſſæ filiæ ita ſe afflictum,vt cederet victrici fortunæ, &, infra-

ctum ſe debilitatumq. animo confeſſus, manum tolleret. Hoc igitur quam παθητικῶς arbitramur, & quibus λεκύθοις eſſe depictum, & ob oculos omnium poſitum? vt ille pericula Sullana, contentiones Clodianas, fugam illam miſerrimā exaggerauit, & ſuum robur in omnibus perferendis amplificauit! vt amicorum perfidos, inimicorum crudeles, ciuium ſuorum ingratos animos ſuo more perſtrinxit! tum quam hunc caſum oſtendit iſtis omnibus calamitatibus longe maiorem & triſtiorem! tanto ſcilicet, quanto iſthic fortior fuit, hic abiectior eſt confeſſione ſua in reſiſtendo. Equidem animo mihi propono Ciceronem cum fortuna luctantem diu, & quaſi reſtirantem, & vix ægreque tandem

impotenti hac crudelitate coactum manus dantem, & fractum ſe abiectumq. ab ea ita eſſe, vt conſurgere non poſſit, confitentem. At quibus hæc verbis expreſſit imitator! *Noſti enim*, inquit alloquens filiam, *quam ſemper alacri fortiq. animo cunctis caſibus reſtiterim: vt ne me quidem pulſum patria, omniq. plane dignitate ſpoliatum, tam acri impetu frangere ac deijcere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertauerim, quæq. mea fuerit in illis refutandis frangendiſq. virtus & conſtantia, norunt omnes, qui varios ciuitatis noſtræ caſus curioſe notauerunt. Cum vero, Tullia, te mihi extremo loco fortuna ademiſſet, tum equidem intellexi; quantum illa in rebus poſſet humanis, quantaque aduerſum me ipſum vi ac poteſtate niteretur. itaque nihil ha-*

bui quod dicerem; niſi, cedo, & manum tollo: cum tam graui vulnere accepto plane dolore perculſus atque afflictus eſſem. Hæc quantis laudibus efferat C. Sigonius, non neſcio; illud, quam ex animo id faciat, neſcio; id quidem ſcio, in re tam calida ita frigere ſermonem, vt frigus ipſius Tulliæ mortuæ ſuperare poſſit. Hoc certe ſole meridiano clarius eſt, victum hîc imitatorem affectus magnitudine, quem dolentiſſimum inducere, & omnibus miſerationum coloribus exacerbare debebat, deſperaſſe facultatibus ſuis, &, quod de Cicerone ait ipſe, nihil habuiſſe, quod diceret, niſi id quod a Lactantio acceperat; *cedo! en manum tollo.* in quo prudentes & eruditos omnes ſat ſcio riſum ſuſtuliſſe. Iam illud etiam idem La-

ctantius de philoſophiæ obſcuritate prolatum in Conſolatione teſtatur. *Sed neſcio qui nos teneat error, ac miſerabilis ignoratio veri.* & conuenit egregie ad conſuetudinem M. Tullij; qui ne de rebus incertis & inter ſummos viros eruditiſſimoſq. homines maxime controuerſis ſententiam temere ferret, Academicorum rationem ſequutus eſt in rebus omnibus in vtramque partem diſputandis. at iſte noſter cum philoſophiæ lucem mire laudauiſſet, tranſtulit ad obiurgandos homines, qui præceptis ſapientiæ non pareant. *Nihil,* ait, *accidere graue poteſt iis, qui ſpe iam propinqua futuri boni recreantur & aluntur. Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio veri. non enim tantopere bonis delectamur, quam malis affligimur.*

hoc etiam non commodiſſime, niſi nos fefellit Lactantius. Sed à fragmentis aliquando & ipſi abeamus. quæ ſi non modo non aptiſſime, ſed etiam mendoſe aliquot locis, & contra Ciceronis mentem inſcribſit libro ſuo, non vetuſtate vitiata, ſed ignoratione ſententiæ deprauata, iam opinor hoc dabit C. Sigonius nobis, non fuiſſe, quod tantis laudibus eam operam prope in cælum extolleret: cum id ipſum, fragmenta aliunde decerpta ſuis ſcriptis intexere non tam ſit difficile, quam ille vult. quod nos admonere potuerunt Ciceroniani auorum & patrum noſtrorum memoria docti & accurati viri: quibus iniuriam inſignem fecero, ſi cum hoc declamatore conabor committere illorum multo felicius expreſ-

ſas & adumbratas de Cicerone integras ſæpe multarum ſententiarum comprehenſiones. Sed ſequamur ad exempla hiſtoriarum: a quibus duplex argumentum deducit Sigonius, cur hic liber Ciceronis ſit. primum, quia quædam iiſdem pæne verbis a Valerio Maximo, & Annæo Seneca adducantur: iſti autem ſoleant libenter a Cicerone mutuari non modo rem aliquam, ſed etiam eadem rei explicandæ vocabula. & obſecro te, Sigoni, non tu vides, qua prudentia es, & quo rerum vſu, quid noſtri imitatores ſoleant? nonne compilare veterum ſcripta, prope dixerim, ſyllabatim? an in medio non erat Valerius aut Seneca? aut purius hic fons fluit, quam iſti rivuli, vt tu credis? quod contra eſſe depre-

hendet, quicumque ad Marciam, aut ad Heluiam matrem Conſolationem in manus ſumet. Hoc igitur leue ac nugatorium: paullo grauius alterum eſt. Orationis Fabianæ, qua filium mortuum laudauit, argumentum dicit, recenſeri: quod ſcire non potuerit, aut ſuſpicari ſaltim, niſi eam vidiſſet & legiſſet. Quaſi vero aut laudationem in funere filij habuiſſe patrem Maximum obſcurum ſit, quod prodiderunt Plutarchus & Cicero; aut nos ignoremus, non in conſolando ſeſe aut ſuos, ſed in celebrandis defunctorum laudibus eas a propinquis ſolitas eſſe conſumi. quod cum ſit ita notum omnibus, vt negari non poſſit, ne vera illa quidem ſunt, quæ vt ſingulariter dicta Sigonius admiratur. *Cum*

præſertim hoc in illa laudatione & admirari & obſtupeſcere ſoleamus, quod non, vt alij, de ceterorum fortitudine diſputat, ut ſuum ipſe dolorem aliorum exemplo minuat: ſed in filio hærens illius maxime virtutes propriaſque laudes, quæ vel acerbiorem efficere doloris ſenſum poterant longiſſimo ſermone proſequitur. Non enim ij qui funebres orationes habebant, etſi more patrio propinqui eſſent, tam fortium virorum exemplis ſe animabant, quam virtutem ſuorum populo Rom. ob oculos collocabant. Sed videlicet viderat hoc fieri in conſolationum epiſtolis aut commentariis: a quibus non recte idem ad laudationes trāſtulit. Et ea exemplorum coaceruatio ſola nos poterat admonere, quantum abſit a puriſſimo M. Tullij flumine, quo in philo-

ſophicis maxime ſcriptis ſedatiſſime & limpidiſſime fluit, hic torrens coactæ & concitatæ ab inopia rerum copiæ verborum. Apparet enim in ſingulis pæne exemplis voculas conquiſitas eſſe ad complendos ambitus periodorum. In tranſitionibus maxime laborat, ac æſtuat: nec facile alibi magis elucet vana affectatio alieni ingenij exprimendi, quod adſequi non poſſis. Puta, cum a Fabio ad Puluillum tranſit; *Quod ſingularis virtutis exemplum fortaſſe Horatij Puluilli laudem magna ex parte deminuere videatur. quem tamen ſummum virum ſilentio præterire nefas ducimus.* cetera e Valerio deſcripta ſunt: ſed in iis parum recte hoc mutatum; *nec vultum a populo auertit.* nam aliud ſignificat Maximus, cum ſcribit; *a publica re-*

ligione. Deinde, ad Paullum Æmylium cum delabitur; *Iam quid L. Paullo inſignius? quid illuſtrius?* Et in exemplo parum commode dictum, lætatum eum eſſe in concione. Deinceps C. Sulpicium infert. *Cum Sulpicio vero Gallo quis neget actum eſſe præclariſſime?* Ego nego, mi homo. nam vt ea fortitudo illuſtrauit Gallum, ita fortuna certe non egit cum eo præclariſſime: ſed acerbe cum ageret, præclare a robore animi repudiata eſt. Paucis poſt verbis a Gallo ad Catonem curriculo perfugit; *Quem vt numquam lubens tacitum dimiſerim, ſic ad Catonem properans exſultare videtur animus, & quaſi in portum ex horrida tempeſtate delatus in ſapientiſſimi viri nomine atque exemplo côquieſcere.* Poteſtne quidquam inflatius, aut φορτικωτέρως di-

ci? præſertim, cum rem ipſam tenuiſſime perſtringat. Poſtea ad pluria exempla ſimul accedit hac tamquam παρασκευῇ. *Atque horum egregia in domeſticis miſeris atque ærumnis facinora qui fortiter in ciuitate noſtra imitati ſint, caſusque fortunæ grauiſſimos patientiſſime tulerint, non difficile fuerit oratione complecti.* Sciſſes, quid commodius dici potuiſſet; hoc loco illud non tam inſulſe ebulliiſſes, non difficile futurum complecti oratione caſus virorum fortium. quo quid aliud ſignificaſti nobis, quam ſtudium anxium tuum in omnibus copioſe & verboſe amplificandis? Poſtremo ignotos aliquot tamquam per ſaturam recenſet; quod hiſtorias neſciret, & tamen a Cicerone aliquid de iis commemoratum eſſe ex Diuo Hieronymo

conſtaret. *Iam quid Piſones, Scæuolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios, enumerem? quorum ſinguli pluribus amiſſis filiis, vel vxoribus, vel parentibus, nec lugendum exiſtimarunt, & ſuam in illorum funeribus virtutem atque conſtantiam non ſibi ſolum, ſed etiam generi nominiq. Romano glorioſam fore putauerunt.* Quod ait, amiſſis aut filiis, aut vxoribus, aut parentibus, eos lugendum ſibi non exiſtimauiſſe, ignorantiam ſuam indicat, & in rebus a noſtra notitia remotis hæſitationem. quod addit, illos putauiſſe, ſuam fortitudinem nomini Romano glorioſam fore, prodit infantiam. Hoc enim illi ſpectabant ſcilicet, vt e conſtantia ſua laus accederet populo Romano; non quia turpem viris credebant muliebrem luctum, ani-

mi iſtam firmitudinem amplexabantur. Idem in mulierum exemplis videre licet; idem in pleriſque partibus aliis huius libri: vnde conuelli etiam poteſt ille oratorius ornatus, ad quem ab exemplis Carolus Sigonius orationem traducit; quique illi inimitabilis videtur: mihi, & certe doctis mecum viris permultis inæqualis, interruptus, & ipſe ſibi ſæpe diſpar. Solet hoc fere accidere iis, qui centones ſarciunt, & ex alienis mẽbris vndique collatis corpus aliquod componũt, vt fiant interdum male cõſutæ partes, atque vbi iſta aliunde promẽda deficiunt, ipſi de ſuo lacera multa & contrita ſplendori aliorum admiſceant. quod non difficile ſit, multis locis euidenter oſtendere; ſi mihi in hac inuidioſa cenſu-

ra eſſe ſeueriori aut libêret aut vacaret. quorum alterum adimunt occupationes tibi non ignotæ, Del-beni, alterum eius hominis qui libri auctor eſt, neque indocti viri, & vero inprimis induſtrij reſpectus. quem ego verbo non laceſſiſſem, tametſi facti ipſius exemplum vehemētiſſime diſpliceret, niſi tibi inſtanti & multum hortanti non parêre, nefas eſſe duxiſſem. tantum apud me valet cum ſumma dignitas tua, tum in me mihi gratiſſima beniuolentia. Adfert Sigonius duo exempla ex hoc libro, eaq. componit cum totidem ipſius M. Tullij, ex quibus haud dubio efficta ſunt: quod negat ille tamen; eo potiſſimum argumento, quia ipſum Ciceronem vincant ſplendore & dignitate orationis. Rogem hîc liben-

ter

ter Car. Sigonium, quid ſplendidum in oratione vocet: ſi dicet, copiam & vbertatem verborum, fatebor pluribus verbis rem eandem hîc explicari, quam aut in Tuſculana, aut in De Oratore; melioribus, & rectius collocatis negabo: in quo, vt ego ſentio, vel maxime oratoris præſtantia exſplendeſcit. Quid illis luculentius dici poteſt, quæ de ſupplicio parricidarum in Roſciana copioſiſſime dixit? tamen fatetur ipſe Cicero, poſtea a ſe deprehenſum, ea parum adhuc deferbuiſſe. Scilicet, quia redundabant multa, & Aſiatico illo more omnia exaggerandi vltra modum Atticę mediocritatis diffluebant. Idem de his ipſis exemplis aſſeuerare multo iuſtius quis poſſit. ſunt .n. ad rhetorum ἀυξήσεις ornate amplifi-

cata; ad rem & neceſſitatem, parum in loco: quæ alia requirebat locupletari, & tamquam inculcari magis, quæ vno verbo in hoc commentario vix perſtricta ſunt. vt taceam ex aliquot Orationum Ciceronis corpore ſuccum & ſanguinem huc maxima ex parte eſſe deriuatum. Iam illa ſane, quæ in ea amplificatione ſunt, quæ magnificentiſſima Sigonio videatur, conſideremus. *Tenemus enim memoria*, inquit, *aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus, crudeliſſimam omnium cædem illo tempore eſſe factam, trucidatos bonos viros & ciues, inciſas eorum ceruices, in roſtriſq. poſitas, qui multorum ciuium ſalutem ac dignitatem eloquentia peperiſſent. Quam multos ex illa reipub. tempeſtate commemorare poſſumus, innocentiſſimos homines atque optimos, vt acer-*

bam calamitatem effugerent, liberta-tem morte quæſiſſe? O acerbum ac nemini non pœnitendum reipub. ſtatum condicionemq. viuendi, cum eos ipſos, qui rempub. ſuo labore ſuoq. ſanguine auxerint, iuuerint, ſeruarint, nuſquam tutos nihilq. magis quam propinquorum manus ac gladios timentes horreſcēteſq. videas! Primum quam vere hoc dictum! *aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus.* de ſe enim manifeſto loquitur, qui, tantum abeſt vt e patrum ſcriptis acceperit eas calamitates, vt adoleſcens ipſe interfuerit. iam illud ὑποσόλοικον; *inciſas eorum ceruices, in roſtriſq. poſitas.* latinius quidem multo eſſet; *& in roſtris capita poſita.* denique illud plane βαρβαρίζει. *qui multorum ciuium ſalutem ac dignitatem eloquentia peperiſſent.* neque me fallit, Ciceronem, ſi hæc ſcribſiſ-

ſet, dictum fuiſſe: *qui multis ciuibus ſalutem, ſibi dignitatem eloquentia peperiſſent*. Hoc etiam non placet; non quia parum latine, ſed quia humiliter & abiecte in re graui dictum eſt. *O acerbum, & nemini non pœnitendum reipub. ſtatum!* Melius fuiſſet, *miſerandum, deplorandum*: Hæc fere, dum percutto primam ſummi viri declamationem, & ingenij venuſtiſſimam elegantiam valde admiror; iudicij, ſiue voluntatis potius ad nos inducendos paratæ, rationes non probo; hoc biduo ad te perſcribſi, mi humaniſſime Del-beni, quæ indicarent magis, quam iſta leui negotio refelli poſſent, quam in campum & aciem ipſam me producerent. non eſt enim ætatis meæ, non pudoris, non modeſtiæ, contentiones cum vllo

mortalium vltro ſuſcipere; nedum cũ optime præclariſſimeq. merito de omni antiquitate ſene adoleſcentem me iuuet velitati. Sed ſcitum illud eſt, magnorum virorum auctoritates, & ad recte faciendum, & ad peccandum plurimum habere momenti; niſi ad rationem ſemper dirigantur. Clamat vir maximus, & maximæ in litteris merito ſuo auctoritatis, & obteſtatur nos omnes, ne Ciceronis fortunæ tam infeſti ſimus, vt fetum eius diuino beneficio in hæc tempora referuatum aſpernemur. Hic quis non commoueatur animo, qui linguam latinam, qui eloquentiam, qui ipſam rerum omnium reginam ſapientiam amat? ſed idem, ſi intelligat non augeri, ſed nudari Latium; non ornari, ſed cum in-

dignis communicari eloquentiam;philoſophiam ipſam prædę plagiariis & impoſtoribus exponi, ſi liber adulterinus & ex ipſius M. Tullij ſpoliis congeſtus pro vero ac legitimo recipiatur: an non a temeritate adſentiēdi paullisper refugiet, & ſaltim in rem ipſam prius introſpiciet magis, quam ſententiam ipſe ſuam pronunciet? Quod cum tu iam per te faceres, arbitrabar idem diligentius perſequuturum, ſi ſumma rerum faſtigia ſequens oſtendiſſem tralaticium hunc morem eſſe aliena pro Tullianis venditandi, idemq. potuiſſe fieri vixdum e viuorum numero ſublato, & in ſepulcro condito Cicerone: quo magis nunc poſſe, poſt longiſſimum interuallum tot ſęculorum, in ſcripto, cuius argumentum,

materiam, particulas multas, & ipſam prope totam tractationem a doctiſſimis viris & noſtræ ætatis & ſuperiorum temporum haberet impoſtor in promtu, & tamquam oblatā ad fraudem artificioſe inſtruendam: ſi poſtea, præter eas quas attulit ipſe Sigonius, vt ſuo ſe gladio iugularet, imitationes pæne pueriles aliquot attuliſſem, & ad alias obſeruādas tamquam index & hortator extitiſſem: denique ſi iſta fragmenta, quæ vocant, neque ordine neque recte collocata, quædam etiam aut corrupte allata, aut imprudentia deprauata ab ipſo conſarcinatore, planum facerem; ipſaſq. illas, quæ Sigonio diuinæ videntur, amplificationes Aſiatice redundare, & ne latinitati quidem ſatisfacere admone-

rem. in quo ſi erro, refutari me & cõuinci facile patiar, cum ab aliis omnibus, qui recte his de rebus cenſere poſſunt; tum abs te maximè, Petre Del-beni, cuius limatum & politum iudicium apud me, ita vti meretur, maximi eſt, eritq. ſemper. Sigonij ipſius non deiicit me de gradu huius ſententiæ meæ ne ſecũda quidem commentatio: quam ipſam etiam, quoniam hoc nunc agimus, perpendamus: non, vt omnia ea, quæ reprehenſa ab aliis ille defendit, impugnemus (ſunt enim quædam, & vero pars maior, recte & ordine defenſa) ſed quædam vt huiuſmodi eſſe ſignificemus, vt vel ex illis ſe prodant in exuuiis leonis Cumanæ aures. cuius mehercule generis prima comprehenſio totius operis eſſe non in-

iuria multis videtur. *Quamquam*, inquit, *recentibus morbis medicinam adhibere vetant ſapientes, nihilq. aduerſi hominibus accidere ſolet in vita, quod aut improuiſum aut inexſpectatum videatur; conemur tamen, ſi qua ratione poſſumus, mederi nobiſmetipſis, & domeſticæ ſubuenire calamitati.* Non hîc dico id, quod ab aliis dictum Sigonius recte irriſit: illud dico, paucis verbis & contrarium ineſſe, & falſum: quorum vtrumque oratoris maximum peccatum; in initiis quidem operum pæne flagitium eſt. Quî igitur hoc probari poteſt? primum recentibus morbis negat medicinam adhibendam eſſe, præcepto ſapientum. puto, ob magnitudinem aut periculum curationis. nam hoc clare oſtendunt Hippocratis, Platonis, Chryſippi, Plinij,

Plutarchi, Senecæ exempla. at quid ſequitur proximo membro? *Nihilq. aduerſi accidere ſolet in vita, quod aut improuiſum aut inexſpectatum videatur.* Certe igitur tuto conſolatio adhiberi poteſt, ſiquidem nullum malum aut improuiſum, aut inexſpectatum videtur. at hoc quî conuenit aut cum ſuperioribus, recentes morbos eſſe ita difficiles, vt ne tãgendi quidem ſint; aut cum inferioribus, conaturum te tamen tibi mederi, ſi qua ratione poſſis. certe enim potes, & potes facile, ſi neque improuiſa neque inexſpectata tibi ſint tua mala. Omnino pugnantia hæc ſunt, & vt non ſint, nihil cauſſæ eſt, cur ſe excuſet, quod medeatur recenti malo, cum inexſpectatum aut improuiſum homini nihil accidat; po-

tius, cur probet nobis factum ſuum, cauſſa eſt. ita aut a ſe diſſentit ſententia, aut certe non cohæret; quorum alterutrum fortaſſe, vtrumque quidem nemo vmquam mihi eripiet. Sed etiam falſum illud eſt, recenti morbo non adhibendam eſſe medicinam. is enim quo recentior, eo leuior, eaq. de cauſſa initio occurritur facilius curatione. neque me mouent illa diuerſorum auctorum teſtimonia, quæ laudat Sigonius. loquuntur enim non de morborum initiis, ſed inflationum & vlcerum, aut vulnerum tumoribus; quæ cruda & immitia irritari periculoſum & inutile eſt. Itaque cum alia nonnulla tu me nuper acute & venuſte, Del-beni, tum hoc viſus es eleganter admonere, fuiſſe Ciceronem dicturum po-

tius; *Quamquam recentibus tumoribus medicinam adhibere, vetant ſapientes.* nam hac eadem voce in re eadem bis vſus eſt. primum in hac ſententia, quam tangit imitator, Tuſculana quarta. *Vetat Chryſippus ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere.* Iterum de hoc ipſo mærore ſuo. *Erat enim in tumore animus.* Sequor vlterius, & feſtino, vt adſequar veſtigia Sigonij: ea cauſſa multa ſciens prætereo, quæ parum commode poſita turbari & conuelli facile poſſent, quale illud inprimis eſt de feminarum miſeriis, quas eo maxime exaggerat, quod aut parẽtibus aut viris ſemper pareant. quę mihi iniuſtiſſima querella videtur, & cum omni philoſophia pugnare. quis enim ſapiens vmquam dixit, miſeriam eſſe, eam,

quæ legitime imperanti præſtetur, obedientiam? & in eadem cauſſa eſt, quod ciuium mediocris fortunæ miſeriam magnam facit, cum eos ſtatu ſuo contentos ad altiora adſpirare poſſe negat. in quo quid non felicitatis potius eſt ſecundæ, quam aduerſæ calamitatis? Sed vt hæc & huiuſmodi miſſa faciam, ad ſenectutem progrediar: in qua argutatus eſt fruſtra vir eruditus A. Riccobonus, & mire acute hoc excogitauit Sigonius, nō potuiſſe excuſare M. Catonem, quod Cicero dicturus erat annis poſt eum mortuum ſeptuaginta, & qui excurrunt. Sed huius ipſius ætatis; quam vel eo, miſerrimam habitam ſemper, perſpicere poſſumus, quod ſolam malam perpetuo nomine omnis vetuſtas ap-

pellauit; huius, inquam, ipſius æ-
tatis quæ mala tandem recenſet?
niſi ego fallor, duo ſola; deformi-
tatem & imbecillitudinem. Sic e-
nim diſſerit. *Nunc quæ extrema de*
ætatibus ſupereſt, quid ego de ſenectu-
tis incommodis ac miſeriis loquar? quas
plurimas eſſe & grauiſſimas, & no-
men ipſum languoris calamitatiſq. ple-
niſſimum indicat, & adſpectus ipſe ſe-
num hominum patefacit. quid eſt enim
aliud ſenem videre trementem, incur-
uum, canum, imbecillum, infirmum,
quam cernere morientem viuum, aut
viuentem mortuum? Ac ſi nonnullis
viſum eſt, magnam eſſe ſenilis ætatis
conſolationem, prudentiam vſu rerum
quæſitam, quæ illius ætatis propria eſt,
eoſdem illos fateri oportet, ex eo ipſo
fonte manare etiam ad ſenes non mi-
nimum doloris atque moleſtiæ. qui e-
nim ſe prudentem rerumq. agenda-

rum peritum agnoſcit, cur non doleat, quæ optime intelligit, præ ætatis vitio optime perficere non poſſe? & ſi patriam diligit, cur non angatur, quod, quam conſilio iuuat, opera etiam iuuare non poſſit? eoq. maior prudentium dolor eſt, quod optimorum conſiliorum fructum nulla alia ratione percipi poſſe, quam ſi optime ad exitum perducantur, intelligunt. quod niſi vir optimus patriæq. amantiſſimus ad agendum accedat, prorſus inania ſint futura. Habes totum locum; in cuius principio Terentij εἰκόνα videtur adumbrare voluiſſe,

Incuruus, tremulus, labiis demiſſis, gemens.

Quam tamen hoc non optimi rhetoris! *incuruum, tremulum, canum*, dicere, quæ ſunt extremæ & iam decrepitæ ſenectæ; tum adiicere multo leuiora, & etiam

nunc exerentis ſe ſenij; *imbecillum, infirmum.* Certe enim vires deficiunt primum, tum incuruatur & tremiſcit inane & vietum corpus. Sed accuratum artificium diſerti oratoris ab hoc homine requirere, deſipere ſit. Nam illa quam leuia & puerilia, in re tam graui interrogatiunculas huiuſmodi interſpergere! *cur non doleat? cur non angatur?* Quod in tyronibus ſuis Quinctilianus non riſiſſet, ſed ſeuere vindicauiſſet. debuiſſet certe ex ſententia dixiſſe, *doleat, neceſſe eſt: neceſſario angetur.* ſed hæc quoque diſſimulemus, vt huic ſcriptori propria, & omnibus pagellis obuia. Verum hocine credibile eſt, non ſuperfuiſſe Ciceroni alia, quæ in ſenectutem vituperādam conferret? non, quod odioſa ſemper iuuentuti; quod

remota

remota a fructu vitę iucundioris; quod mors, nō dico impendeat, quoniã hîc de morte video vt de sũmo bono diſputari; ſed quod exſpectetur cupide mors ſenũ ab heredibus, & ſæpe ne exſpectetur quidem? quæ, vt vulgo iactata in ſenectutē, accuratiſſime in Catone diluit. niſi pertimuit, ne hic pigmēta exornationum ita conſumeret, vt iſthic reliqui nihil fieret. id quod vel ſuſpicari ridiculum ſit. At quam attulit grauiſſimam ſenectæ miſeriam? cogitare, inquit, prudenter & ſuadere poſſunt: at id fortiter exſequi non poſſunt. Itane vero? hoc primum iſti ætati cum adoleſcentia commune non eſt? quæ ſæpe aut quia ab rep. abeſt, aut quia impedita alibi, vel optime cogitata ſtultitia aliena videt elabi de manibus.

deinde nõne hoc ipſis in ſenibus manifeſto falſum eſt? quot enim tempora cõmemorare poſſum, cum Romæ in maxime ancipiti diſcrimine maxime veteri milite, hoc eſt eo qui per ætatis priuilegium a militia vacabat, res optime geſta eſt? quot duces, extremo tempore ætatis, non tantum ad ſententiam ferendam in ſenatum vocatos, ſed etiam ad hoſtem ſuſtinendum in aciem progreſſos, res pæne deſperatas in integrũ reſtituiſſe? Et vt iam verum ſit quod vult, quæ ſtultitia eſt, maius bonum ſenectuti concedere; & tamen a malo multo leuiori eius miſeriam amplificare conari? quanto enim potius beati ſenes, quod ſapientes; quam miſeri, quod imbecilles? Hoc ergo ieiunitatis magnum argumẽtum,

& rerum inopiæ, quibus circumfluit in omni genere dicēdi cumprimis M. Tullius. itaque illud ne numero quidem in vitiis huius ſcriptoris, quod verſum longum effluere ſibi paſſus eſt ſine ſenſu,

Ac ſi nonnullis viſum eſt, magnam
eſſe ſenilis
Aetatis

Eſt illud quidem flagitium vix ferendum; ſed eiuſmodi tamen, quod optimo cuique imprudentia poteſt obrepere: vt nos in ipſo Cicerone, qui tam diligenter ab eo errore nos abſterret, tamen deprehēdimus ſimilia quædam quæ loco & tempore ſuo monebimus. Hic autem in illis peccatis obiurgari & poteſt & debet, quæ illi cũ vnico illo Latinæ elegantiæ parente cōmunia eſſe nō poſſunt. De repetitione fabularũ, hiſtoria-

rũ verſuum,ſententiarum deinde agit Sigonius. quod Ciceroni eſſe domeſticum ait; neque ego inficior. ſed quæro tamen ex te, Sigoni, ita ne ſoleat totum aliquẽ librum pæne ad verbũ exſcribere, & in alterum transferre? id ſi negabis, & negare res coget, porro vrgeo, & te rogo, ecquę pagella ſit; pagellam dico? ecquæ comprehenſio ſit, quæ quidem ad diſputationem ſpectet, in Tuſculana prima, quam non huc inferſerit imitator? Hoc tu ob ſimilitudinem rei factum arbitraris: ego ob ſcriptoris infantiam. Nam quod per deos immortales facinus eſt, ſingularem in omni genere doctrinarum, ſed in primis in dicendo diuinum, vel potius deum qnendam M. Tullium exiſtimare ita a verbis inopem fuiſ-

ſe, vt res eaſdem ijſdem propeſyllabis efferret? & id potiſſimũ hoc in libro faceret, vbi maximum flumen eloquentię res ipſa requirebat, & pręquo iſtæ ipſæ Tuſculani diſputationes ludicræ remiſſiones videri iure optimo poſſint? De immortalitate animorum, in eadem Tuſculana, in Catone Maiore, in ſexto de republica, alibi ſæpius diſſertauit. nonne videmus, niſi cæci ſumus, quam eandem rem variarit, quam ſemper tamen admirabiliter animos noſtros capiat, & faſtidium omne vbertate vnicæ eloquentiæ diſcutiat, atque diſpellat? Satisne videbitur feciſſe, ſi ordinem modo immutarit tractationis? nonne multa præterea alia requiruntur, vt credamus excipere nos vocem tanti oratoris. nã quod imitatorẽ

paucis exemplis etiam ſuperiorem eſſe,vult oſtendere; id ſuperius ſatis, vt mea ſententia eſt, confutauimus. Etiam illa inanis obiectio fuerat,de verſibus iteratis,& a Sigonio recte illuſa.altera paullo acrior,immutationem ſatis ineptam factam illius,

Priamo vi vitam euitari.

Quod ego tamen inſcitia factum non puto,ſed vt mox boni critici ad nouum cadauer concurrerent, & id non modo carioſum & antiquum, ſed ſcholis etiam tritum & gloſſematis magiſtellorum oblitum, miſero Ciceroni vel periurio vindicarent. Neque enim ea ſimplicitate prudentiſſimum hominem C. Sigonium eſſe iudico, vt ſerio affirmare credam,quod affirmat tamen, a Cicerone ipſo ita hic ſcriptum,

Priamo vi vitam auſferri.

Quid enim? tam inelegantes aures in poematis iudicandis habebat noſter Cicero, vt tam ſonorum carmen tam leuiter deformaret, & non vel a verſus dimenſione admoneretur, vel ab vnica iſtorum caſcorum delicie in vocum alluſione, quæ eſt venuſtiſſima in *vitam euitari?* fieri non poteſt. Alibi etiam feciſſe idem affirmat M. Tullium; & ita quidem, vt loci de vitio eſſe ſuſpecti non poſſint: ſecundo de Finibus laudari. *Quamobrem turpe putandum eſt, non dico dolere (nam id quidem eſt interdum neceſſe) ſed ſaxum illud Lemnium clamore Philoctetæo funeſtare,*

Quod eiulatu, queſtu, gemitu, fremitibus
Reſonando multum flebiles voces

refert.

At idem in Tuſculana ſecunda ſic adferri. *At ille certe non fortis, qui iacet in lecto humido,*

Qui eiulatu, queſtu, gemitu, fremitibus &c.

Refert prouocabulum, inquit Sigonius, in de Finibus ad Saxum; in Tuſculana, ad Philoctetam ipſum: ignoſcat mihi vir doctiſſimus, non recte. Vtroque enim loco de antri, in quo cubabat Philocteta, reſonante echo loquitur. at hoc antrum vocat in Tuſculana, poetæ veteris verbis, lectum humidum; (Sophocles, e quo ea tragœdia tralata eſt, habet κοίτην πετραίαν) in de Finibus ſuo, ſaxum. illic ergo retinet; hic mutat genus prouocabuli. vtrobique puto fragmentum incipere inde,

-eiulatu, queſtu, gemitu, fremitibus,

De altero verſu reſpondere, nihil negotij eſt: quem ipſe Cicero auctor eſt ſane luculentus a ſe ſcriptum, vt habent conſtanter libri veteres,

Cedant arma togæ, concedat laurea laudi.

quod alij etiam monuerunt; ſed nos aliquando, ſi deus fauerit, plane & aperte probabimus. Non quieſcit in hoc loco Sigonius; ſed ad ſententiarum, quas e Cicerone mutuatus videtur cõſolator, confirmationem ſe accingit. id quoque via duplici. Nam & ſolere bonos ſcriptores ſententias ſuas ſæpe inculcare admonet, exemplo M. Tullij ipſius, & aliquot Græcorum; & multa hic ita ſimilia eſſe aliis locis, vt pulcritudine & magnificentia antecedant. Primum neque de Homero exem-

plum conuenit,neque de Demoſthene. ad verbum enim locos integros iterarunt ſæpe, & multis ſuorum ſcriptorum partibus inſeruerunt. fortaſſe quia id Græcis hominibus garrulitatis etiã plus quã ſat ſit amantibus ſuaue ac iucundũ videbatur. At iſtud & Virgilius & Cicero noſter lõge abs ſe ſpreuerunt. nam ſententias retinuerunt,cum opus ita eſſet; verba variarunt: cuius rei teſtem laudo ipſum Sigonum. At hic conſolator quot loca non adumbrauit aliũde ſed exſcribſit? tum quoties id fecit non ſententiæ cauſſa,ſed ob inopiam verborum? Certe enim quæ Cicero dixerat proprie & eleganter,hic violente & duriter alio deterſit. cuius rei in promptu plurima exempla, ſed nos vno & altero contenti eri-

mus. Dicit Cicero paradoxo quinto. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præſcribit, iubet, vetat, quot videtur? qui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audet? poſcit, dandum eſt; vocat, veniendum; eijcit abeundum; minatur extimeſcendum. Ego vero iſtum non modo ſeruum, ſed nequiſſimum ſeruum etiamſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto.* Tranſtulit hoc ad dolorem, frigidiuſcule, & tamen affectationem occultare non potuit conſolatator. *An ego illum iudicare liberum poſſim, cui dolor imperat? quem repentinus caſus perturbat, impellit, euertit? qui nihil præ doloris magnitudine cogitare, nihil meditari queat: qui nihil in ſe ipſo; in temporibus, atque in fortuna, quæ ſtabilitatis nihil habeat, ſua ponat omnia. Ego vero iſtam non*

modo ſeruitutem, ſed pæne captiuitatem, & quidem miſerrimam cenſuerim. Captiuitatem ſi dixit notione communi, non miſerior eſt ſeruitute; ſin pro ergaſtulo, in quo ſerui vincti opus faciant, latine ſatis loquutus non videtur. Minus etiam apte deflexit hoc, Officiorum primo quod legimus. *Panætius quidem Africanum auditorem & familiarem ſuum ſolitum ait dicere, ſicut equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exſultantes, domitoribus tradere ſoleant, vt his facilioribus poſſint vti; ſic homines ſecundis rebus effrænatos ſibiq. præſidentes tamquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportere, vt perſpicerent rerum humanarum imbecillitatem varietatemque doctrinæ.* Hic, ita. *Itaque ſæpe non opinatis morbis, perturbationibus, angoribus ve-*

xantur. mortis vero, de qua potiſſimum cogitare debuerant, ita non reminiſcuntur, vt ad ſe minimum illam pertinere, nec ſua quidquam intereſſe exiſtiment. qui, vt Panætius Africanum dicere ſolitum tradit, ferociores equos domitoribus tradendos eſſe, vt paullatim parere, ſeq. mitiores ac molliores præbere incipiant; ſic ipſi in gyrum rationis ac patientiæ reducendi ſunt, ne, ſi mors imprudentes oppreſſerit, perterreantur, planeq. concidant. Qvaſi vero equi feroces perterriti concidant, & non potius fræ-num mordeant: quo Cicero reſpexit; hic ſuo more, ad ſupplendam comprehenſionem, aliud a ſententia abhorrens inculcauit. Verum pergit idem noſter philoſophus cõtinenter eodem loco. *Sed neſcio quomodo voluptate luxuq.*

delenita hominum conſuetudo de recta maiorum via deflexit, eoq. ſenſim delata eſt, vt nihil minus quam verum agnoſcat, nec cum aliquid agitur, rectum id nec ne ſit, magnopere cogitet. qua nulla maior peſtis ac pernicies humanis rebus valde iam labefactatis potuit afferri. Quæ omnia mihi videntur perquam ieiune huc accommodata ex tertio de Officiis, vbi vtilis & honeſti ſeparatio deploratur. *In quo*, inquit, *verbo lapſa conſuetudo deflexit de via, & ſenſim eo deducta eſt, vt honeſtatem ab vtilitate ſecerneret, & conſtitueret honeſtum aliquod quod vtile non eſſet, & vtile, quod non honeſtum. qua nulla pernicies maior hominum vitæ potuit afferri.* Quis non videt cui rei ſuſtinendæ iſtud intercolumnium inſertum ſit, *valde iam labefactatis?* Sed hæc talia conſectantem ipſa

multitudo prius defatigarit, quã exempla defecerint. nihil enim totus hic liber habet, id quod ſæpe iam dico, præter Ciceronianum centonem, pauculis exceptis; quæ aut abs ſe domo attulit, aut ab aliis ad hãc veſtem perpoliendam corrogauit. Quod ſi inſtabit acrius Sigonius, Ciceronem ſæpe in eadẽ incurrere, quæram in vnone aliquo libro toties, vt propemodum nihil illi peculiare ſit; deinde, an verbis prope iiſdem; tum, an ita illi anguſta verborum ſuppellex ſit, vt etiam in re longe diuerſa eodem tamen & ſententiarum filo vtatur, & vocum; &, ſi aliquando, num in tot ſcriptis opus aliquod exſtet, in quo toties idem dicat, repetat, inculcet, inſiſtens ipſis etiam litteris; credo, vt meminerimus te-

nacius. Ad alterum abeo, quo aſſeuerat pluribus luminibus elucere in conſolatione ſententias, quam alibi. iam hoc quis neſcit, imitatorem ſemper vt illuſtriora dicat ſtudere, & ea de cauſſa ſæpe minus ornata deligere, quæ cincinnis inurere, ſit procliuius. Itaque aut pluribus verbis quædam efferri, aut aliquando, vt nobis videtur, ſignificantioribus, quid eſt cur miremur? quod tamen non ſæpe accidere, iudicare poſſumus ex iis, quæ ſupra attulimus: quibus ſimilia alia adferri facile poſſent, idemq oſtendi in iis ipſis, quæ Sigonius recenſet; niſi nos ad metam huius tam ingrati & faſtidioſi negotij properaremus. Eò de ceteris verbum non addemus: ſunt enim in ſuperioribus pleraque attētata. Sed

quod e Seneca & Petrarcha duo hic quoque obſeruat fragmenta Sigonius, in mentem mihi venit mirari, quonam illi modo minima maxima huius artificis tam nota & perueſtigata eſſe potuerint omnia. niſi fortaſſis familiaritas inter eos, & neceſſitudo eſt mutua: quod interdum ſubuereri cogor; ſuſpicari non audeo. Et tamen vnius fragmenti ſententiam in Cicerone alicubi nos legere ſcio: vnde haud dubio Seneca depromſit. & ceteroqui nihil mirum eſt, hunc, omnia cum conquireret, & excogitaret ad nos decipiendos, vnum aliquem locum ſublegiſſe, & ad ſuum commodum detorſiſſe ex eo ſcriptore, quem ad rei tam grauis pertractationem inprimis habere ad manũ, & in ſinu, quod

aiunt, debuit. alterum Petrarchæ exiſtimarem ex hoc libro deſumtum, niſi apud hunc noſtrum, Ciceronem dico, etiam alibi ſcirem reperiri *obduruiſſe* & *occalluiſſe*; neque id vno in loco. De elocutione ſparſim attigi, &, vt opinor, oſtendi, rei propoſitæ non ſemper aptiſſime conuenire. & ſane cuiuis nõ imperito promtum eſt, ex ſtyli inæqualitate, & omnium exornationum tumore fucum & fallaciam odorari. cum prȩſertim illa Romanæ linguæ propria & pura ſimplicitas tot hic locis inquinetur: vt cum *animorum feſtinationem* dicit, pro mobilitate & vigore; cum *in dolore inexorabilem*, pro obſtinato; cum, *aduerſus iniuſtitiam eſſe magnam inuidiam*; cum, *tyrannum exſtinctum miſereri & dolere*; cum huiuſmodi plurima.

Quod ſi hæc talia nuſquam intercurrerent, & omnibus verborum ſententiarumq. floribus liber refertus eſſet; tamen imitationis tam euidens & manifeſta ſignificatio nos admonere debebat, vt timidius adſentiremus ignobili librario, & ei homini, qui cum tantum bonum vtilitati publicæ elargiretur, ne id quidem ſcire nos voluit, vbi hæc vis bonæ rei reperta ſit, & qua ratione aut auorum patrumq. noſtrorum curioſiſſimam diligentiam fefellerit, aut ad noſtram vſque ætatem tam occulte perdurarit. Quid nunc tot flagitiis verborum, tot ineptiis ſententiarum faciemus? quid vel illis duobus, quæ ſunt manifeſtiſſima, de *homine* & *animali*? cum præſertim tam ſtudioſe nos celet editor libri fontem

ipſum, vt metuere videatur ne eo perſpecto de puritate & ſalubritate huius aquulæ dubitaturi ſimus. an eo labemur? quod alterũ ponit Sigonius in initio Orationum, ſed poſtea tota in diſputatione omittit; eſſe præſtantiſſimi cuiuſdam auctoris, & ſupra ſeculi noſtri mediocritatem diuini? Equidem facile patior ita putari, ſi res ipſa patitur: cuiuis denique attribui feram, modo ne Ciceroni hæreant eæ labes, quas huic vel imprudentia adhæſiſſe, vel inſcientia videmus. Illud quidem affirmare non dubitabo, noſtræ ætatis eſſe inuentum, non antiquitatis monimentum. cui enim obſcurum eſt, ipſius Sigonij adiutum eum iam diu publicata opera (etſi ille hanc laudem pro modeſtia ſua non agnoſcit)

in fragmentis eruendis, collocandis; in hiſtoriis colligendis; in libello generatim ordinando atque diſponendo. Quod ſi ita accurate C. Sigonius omnia omnibus veſtigiis perſequi & indagare potuit, vt nihil fuerit in M. Tullij tanto opere aliud inſigne, quam id quod ille coniectura deprehendit, & retraxit; nihil tam acuto homine diuinius vmquam fuit: ſin fatendum eſt, multa eum fugere potuiſſe, vel potius neceſſario fugiſſe, in tam paucis reliquiis maximi tantarum & talium rerum nauſragij; clarum eſt & perſpicuum, hunc quæ alij indicarint, aut recollegerint, ſuſtuliſſe, & pro ſuis facultatibus refeciſſe; quæ illi reciperare non potuerint, pro derelictis habuiſſe. Mitto, quod in locis M. Tullij effin-

gendis correctorum recentium ſequitur auctoritatem, non librorum antiquorum. Mitto alia, quæ hic dici multa poſſent. abs te tantum magnopere contendo, clariſſime Del-beni, vt, quoniam a me ſententiæ meæ rationem omnem impetraſti, facias id, quod te facturum recepiſti, & a Carolo Sigonio, pro veſtra neceſſitudine, hoc contendas, vt vrgeat illum ſuum Cõſolationis promulgatorem, vt rei tam nouæ, &, vt ipſi videtur, tam in omnes vtilis, caput & originem occultare diutius ne velit: vt denique ipſum illum venerandæ vetuſtatis codicem, e quo hic theſaurus in omnem Europam diſtributus eſt, e latebris promat, & diligentius accuratiusque ab eo viro, qui id optime facere poteſt, tractari pa-

tiatur. Sic enim fiet, vt multorum næuorum culpæ a tam præſtante auctore deriuentur in negligentiam librariorum: quod fieri poſſe innuit quodam loco etiam Sigonius. Sin eas membranas nemo vidit, nemo viſurus eſt; & ille, quiſquis eſt, princeps huius fabulæ ſibi credi, abs ſe & hæc auctoritatẽ capere, & alia exſpectari poſtulabit: monebis hominem neceſſarium: & probiſſimũ virum, eam tergiuerſationẽ doli mali expertem eſſe non poſſe: qui ſi ſummi ingenij aciem intenderit acrius paullo; ſat ſcio, cuiuis potius tribuet hoc opus, etſi elaboratum cum cura, quam M. Ciceroni. De quo tamen vtut futurum ſit, non laboro: tu, Delbeni, vt æqui boniq. facias ea, quæ ſubſeciuis horis aliquot die-

rum tui obſequendi ſtudio pæne inuitus annotaui, etiam atque etiam te rogo. quæ ſi nihil aliud profecerint, at hoc certe tibi probabunt, non me temere & ſine cauſſa huius commentarij fidem ſuſpectam, & auctorem incertum habuiſſe; etiam iis, qui vel errore nos implicari cum eiuſcemodi rerum ſeriarum cōgerie pulcrum cenſebant, ſentētia mea reſtitiſſe. Violari enim antiquitatis maieſtatem, latini ſermonis ſinceritatem, optimarum artium dignitatem arbitrabar, & etiam nunc arbitror; ſi huiuſmodi hominum audaciæ aut indulgentiam noſtram præſtemus, aut credulitatē commodemus. nam de epiſtolis ad Atticum, aut de Oratore libris, quid ſimile? aut quid in illis, quod non teſtificetur nobis, &

pæne clamet præſtantiſſimum & ſingularem auctorem ſuum? quid hic contra magnum aut præclarum, quod non ex alterius alicuius Ciceroniani ſcripti fonte defluxerit? Itaque te oro, Del-beni, vt aut plura & maiora ipſe tu his noſtris adiicias, pro ſumma doctrina tua, ſi idem mecum ſenties; aut, ſi diſſenties, quod te facturum non eſſe certo ſcio, ad ea quæ male monui, diſſeras; aut certe, hanc tridui ceſſationem magis meam, quam ſcriptionem Vulcano mandes. Præter te quidem hominē neminem reſpiciebam; cum hæc chartis tam ſubito, quã tu ſcire potes, & vnus omnium optime teſtari, illinerem. quod ſi alij fuerint, qui in hæc noſtra incidentes, longe vberius in re tam copioſa omnia potuiſſe exagge-

rari, & alia plurima exagitari exiſtimabũt, eos hoc ſcire volo, non mihi facultatem defuiſſe hæc perſequendi atque dilatandi, ſed voluntatem in re leui & ludicra cõmorandi; neque ſtudio contendiſſe ad laudem, ſed amicum obſequio demereri voluiſſe quod ſi ſum adſequutus, operæ me pretium ſat magnum feciſſe, vtut alia defecerint, ſemper arbitrabor.

DE EADEM CONSOLATIONE,

EPIGRAMMATA.

Ad M. Tullium Ciceronem. I.

Si qua tibi rerum manet & nunc cura tuarum
Ad fortunatas Marce diſerte domus,
Refricuit veterem noua Conſolatio luctum,
Ac de ſe luctus addidit vna duos;
Et periiſſe tuis longe digniſſima chartis,
Et te indigna tuo nomine ſcripta legi.
Nos etiam, ſacro quos nectare paſcis, habemus
Mærendi cauſſas inde vel inde nouas.
Sic cumulans poſitas prope Conſolatio curas,
Nos non alloquitur, Marce; tibi, obloquitur.

In nouam Conſolationem. II.

Vt felicibus otioſus vmbris
Accepit Cicero repertum, vt aiunt,
Nuper alloquium ſui doloris
Guſtauit tria quattuorue verba;
Et, miſſo gemitu dolentiore,
Conſolatio, non mei doloris
Delectatio, dixit, & leuamen;
Sed triſtis cumulus moleſtiæ, ſed

Ægritudinis ægritudo priſcæ,
Mæſta & mæſtior orbitate luctus,
Vnde, impura, malum pedem attuliſti,
Redi, peſſima; nec ſacros profana
Seceſſus mihi: quem, licet beatum,
Si ſolaberis allocutione,
Iam peſti dabis elocutione.

In eandem, ex Catullo παρῳδικόν. III.

Conſolatio, nec venuſta geſtu,
Nec cultu optima, nec beata fructu
Nec cato nimis aut ſagace corde;
Nec docta ſatis aut dicace lingua,
Oratoris opus laborioſi.
Ten' plebs credula garrit eſſe bellam?
Tecum Tullia vena comparatur?
O ſæclum inſubidum atque ineruditum!

Ad eruditiſſimum virum, CAROLVM SIGONIVM. IV.

Læſerat os Helenæ rabidæ qui verbere linguæ,
Orbauit Nemeſis lucis honore virum;
Qui ſimul in veras vertit conuicia laudes,
Læta redonauit viſu oculiſque dea.
At tibi, SIGONI ſacer Heſperij orbis ocelle,
Ira nihil quidquam Tullia triſte ferat:
Aurea quantumuis plumbo committere dicta,
Et furem ante ipſi ferre potes domino.
Ne tamen offenſi deſit tibi copia Marci,
Non verum vero carmine verte ſtylum.

Vt qui voce tua doluit ſe ferre ſecundas,
Ferre vetus per te gaudeat ille decus.

AD PETRVM DEL-BENIVM, virum clariſſimum. V.

Vni ſcripta tibi, DEL-BENI, *& credita ſoli*
Doctorum ſubigis mittere in ora virum.
Et ſequor, ille tuus quo me deſcendere cumque
Cogit blandicijs imperioſus amor.
Sed properata nimis tamen excuſare memento.
Non opus ingenij, munus amoris habes.
Quod mihi SIGONI *ſi, te ſpondente, voluntas*
Audaci facilem candida det veniam,
Non, ſi quæ ludi de vepre nitedula repat,
Arroſura opico dente dapem ſcholicam,
Sit chartis timuiſſe meis. doctisque bonisque
Dum placeam, vulgi vapulet inuidia.

IANI GVLIELMII
GERMANI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Errata operarum, quæ per abſentiam Au-
ctoris irrepſerunt, ſic corriges.

Pag.6.verſ.13.*Quod mihi cum nouum*.reſcribe, *Quod cum mihi nouum*.pag.103.verſ.1. *vitam auferri*. ſcribe, *auferri*. ead. verſ. 3.*in poëmatis indicandis*. lege, *iudicandis*.pag.106.verſ.13.*ipſum Sigonum*.leg.*Sigonium*.ead.verſ.20.*alio deterſit*.leg. *detorſit*, pag.107.verſ. 4. *quot videtur*. ſcrib. *quod videtur*. verſ. 14.*conſolatator*.ſcrib.*conſolator*.

Summa Priuilegij.

REgiæ Maieſtatis Priuilegio cautum eſt, ne quis alius quam Ægidius Beyſius Typographus Iuratus, *Iani Gulielmij*, *aduerſus C. Sigonium, aſſertionem: Non eſſe aut M. Tullij, aut ſatis gnam M. Tullio, eam quæ illius nomine venditetur Conſolationem. &c.* ante annos decem a die impreſſionis abſolutæ in ſuis regionibus imprimat, alibíve impreſſam importet, aut venalē habeat, pœna confiſcationis librorum & alia illi, qui aduerſus ea fecerit, indicta: vt latius in diplomate continetur, Dato Pariſiis 20. die Iunij, 1584. Et de Regij Conſilij ſententia ſignato,

LE COINTE.